
■ **ZABAVNA BIBLIOTEKA** ■

UREDJUJE DR. NIKOLA ANDRIĆ.

■ KOLO XI.

KNJIGA 129—130. ■

KALUDJEROV PIR

KULTURNO-HISTORIJSKA SLIKA IZ DANTEOVA
VREMENA

NAPISAO ŠVICARSKI PISAC

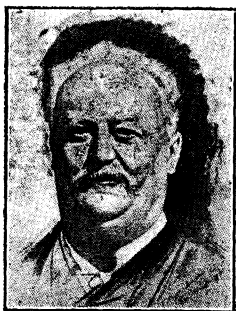
CONRAD FERD. MEYER



ZAGREB 1919.

NAKLADA KR, ZEMALJSKE TISKARE.

Conrad Ferdinand Meyer.



Prvi put, evo, prikazujemo našim čitaocima jednog švicarskog pisca, pa neka bude odmah najveći i najpoznatiji, koji je pored Gottfrieda Kellera, takodjer Zürišanina, zapravo najkrupniji predstavnik švicarskoga Nijemstva u velikoj republici internacionalne literature.

Rodio se god. 1825., a umro 1898. Do četrdesete godine nije gotovo ništa pisao, u pedesetoj se oženio i tek sada mu, u sretnom braku,

izbio vrutak toplog književnog rada. Najprije je izdao dvadeset balada — anonimno, a iza toga se dao na pisanje novelâ s historijskim koloritom. Danas se računa medju prve historijske novele uopće. Neobične događaje, zanimljive momente — u prvom redu iz doba renesanse — nastojao je uvijekovječiti umjetnički dotjeranom formom. Svagdje odaje neobično mnogo smisla za ritmičku rasporedbu materijala, za umjetnički dotjeran i milozvučan jezik, — svojstva, koja podsjećaju na romansku umjetnost. Studirao je u francuskoj Lausanni, posjećivao s najvećom ljubavlju Italiju i Pariz, tako da se do god. 1871. nije pravo mogao odlučiti, da li da postane Roman ili ostane German. U njegovoj domovini Švicarskoj naime od davnine su nesmetano živjele jedna pored druge i romanska i njemačka kultura, pa koje čudo onda, da je Meyer od mladosti osobito zavolio romansku. Doba preporoda u najširem smislu, od Dantea do konca 16. vijeka, pa vjerske ratove, kao posljedicu reformacije, prikazuje on odlično u svojim majstorskim novelama i baladama. Ishodištem mu je ponajviše historijski momenat burnih razdoblja i psi-

hološki momenat velikih kušnja. U duši svakog njegovog junaka bore se demonske sile protiv boljega instinkta. Da li će popustiti divljim požudama, da njega i sve oko njega obore, ili će svladati sâm sebe, o tom odlučuje kulminacija novele, gdje nastupa preokret, iza kojega dolazi s fantastičnom brzinom katastrofa.

Jedini veliki roman iz švicarske historije bio mu je »Jürg Jenatsch« (1876.), radi kojega je putovao u divni Engadin, da skuplja materijal i dojmove za pripovijest, kao što je u istom kraju i Segantini tražio nadahnuća za svoje slike. Ostale Meyerove novele (između god. 1872.—1891.) izlazile su ovim redom: »Das Amulet«, »Der Schuss von der Kanzel«, »Der Heilige«, »Plautus im Nonnenkloster«, »Gustav Adolfs Page«, »Die Leiden eines Knaben«, »Die Hochzeit des Mönchs«, »Die Richterin«, »Die Versuchung des Pescara« i »Angela Borgia«. Razmaknutim pismenima štampane pripovijesti donosimo u ovoj knjizi. Sve su bez izuzetka historijskog ili poluhistorijskog karaktera. Iz sadašnjosti nije Meyer uzimao ništa, jer mu je, kako je sâm kazivao, sadašnjost bila »zu roh und zu nah«. I dva najznatnija njegova djela u stihovima (»Huttens letzte Tage« i »Engelbert«) uzeta su iz prošlosti.

Najpoznatije su mu balade: »Die Ketzerin«, »Die gezeichnete Stirne«, »Conradins Knappe«, »Bettlerballade«, »Der Pilger und die Sarazenin«, »Die Söhne Haruns« i »Das Auge des Blinden«.

Meyer nije nigdje tako divno pogodio stil starih talijanskih klasika, kao u »Kaludjerovu piru«, gdje nam samoga Dantea dovodi kao pripovjedača. Historijski se to opravdava time, što je Dante u svom »Raju« prikazao sličnu temu, samo što se ondje radi o dvjema koludricama, koje protiv svojega uvjerenja moraju da ostave samostan, kao što ga u našoj pripovijesti ostavlja monah Astorre.

Glavna je osobina ovoga pisca širok zamah, fino karakteriziranje i plemenit jezik. Zamjeravaju mu samo kratkoću i zbijenost fraze, koja gdjegdje graniči s nejasnoćom. Meyer naime iziskuje od čitaoca napetu pažnju, upravo suradivanje u obradi materijala, koje ne spada strogo u biće pripovjedačke umjetnosti. Najveći pripovjedači svjetskih lite-

ratura kazuju čitaocu kratko, ali jasno sve, što je potrebno, a tako je i pravo, jer umjetnički užitak treba da bude plemenito razonodjenje, a nipošto težak napor.

Unatoč svemu tome, Carl Ferdinand Meyer računa se medju najvidjenije vjesnike renesanse, kojoj je ljepotu pjesnički oživio. Savjesnošću umjetničkog obradjivanja nisu švicarskog majstora natkrilili u ovom poslu ni sâm Heyse, ni Geibel. Meyer je ulazio u hram svoje umjetnosti kao svećenik, koji vjeruje u svoj posao. Talijanski je prepород on obradio pjesnički, kao što je drugi Švicar — Jakob Burckhardt — interpretirao istu epohu s filozofsko-historijske strane. Dva vjerovjesnika na razvodju izmedju sjevernjačke i južnjačke kulture.



DIE HOCHZEIT DES MÖNCHS

Bilo je u Veroni. Pred velikom vatrom, što je gorjela na oveliku ognjištu, posjedalo je društvo mladih dvorjanika obojega spola, porazmjestivši se udobno, ali dolično, oko isto tako mladog kneza i dvije gospođe, koje su bile u naponu mladjahne ljepote. Ovo troje smjestilo se s lijeve strane, a oko njih se posadiše oštali u kratkom luku, tako da je druga strana oko ognjišta ostala po dvorskom običaju slobodna. Vladar je bio iz roda Skaligerâ, nazvan Cangrande. Jedna gospodja, medju kojima je sjedio, bliža ognjištu i slabije rasvijetljena, bila je njegova žena, a druga, obasjana ognjem, bila mu je valjada rodjakinja ili prijateljica. Društvanke je s prigušenim smijehom pričalo i sa zanimanjem slušalo pripovijetke.

Sada stupi u to pustopašno i obijesno društvo ozbiljan muž; po duhovitom licu i neobičnim dugim haljinama mislio bi, da je iz posve drugoga svijeta. »Gospodaru, hoću da se ugrijem pri tvom ognjištu«, govorio je neznanač svečano, ali i prezirno, ne spomenuvši, da je mlitava služinčad zaboravila ili zane-marila, da toga hladnoga novembarskog dana ugrije pod krovom smještenu njegovu sobicu.

»Sjedni do mene, mili moj Dante«, odgovori Cangrande — »ali ako se misliš medju nama grijati, onda ne gledaj, kao obično, mučaljivo u plamen! Pripovijedamo novele, a snažna ruka, koja je danas slagala

tercine — uspinjući se u svoju astrološku izbicu, čuo sam te, kako muklim pjevom skandiraš stihove — ne će se kratiti, da se poigra, baratajući zanimljivom pripovjeticom kao krhkom igračkom. Otpusti za čas božice« — mislio je jamačno muze — »pa se pozabavi ovim lijepim smrtnicima«. Skaliger lako mahne rukom pokazujući gostu one dvije gospodje, od kojih je veća, kako se činilo, sjedila bez osjećaja, posve zasjenjena, i ne misleći Firentincu kraj sebe ustupiti mjesta, dok se manja i živahnija najpripravnije nešto pomakla. Ali taj se ne odazove pozivu domaćina, nego ponosito odabere zadnje mjesto na kraju polukruga. Nije mu se svidjelo dvoženstvo kneževo — iako možda tek šala jedne večeri — ili mu je bio oduran dvorski lakrdijaš, koji je preda se ispružio noge, sjedeći kraj stolca Cangrandova na rubu kneževe haljine.

Taj krezubi, buljocki starac usahlih usana, brbljav i proždrljiv, osim Dantea jedini u društvu podmakle dobi, zvao se Gocciola, što će reći kapljica, jer je imao navadu, talog ispražnjenih čaša do dna iskapiti, a mrzio je Dantea djetinjastom zlobom, videći u njemu suparnika kneževe milosti, koja baš nije bila izbirljiva. Iskesivši se drzovito, pokaže svojoj lijepoj susjedi s lijeve strane porugljivo sjenu pjesnikova profila na stropu visoke dvorane. Danteova sjena bila je nalik na gorostasnu ženu zavinuta nosa i spuštene usne, podsjećajući na Parce ili na tako nešto. Živahna djevojka zatomi djetinjski podsmijeh. Kraj nje je sjedio mladić razborita izgleda, imenom Askanije, koji joj pomože, da se uozbilji, okrenuv se Danteu smjerno i sa strahopočitanjem, kako je ovaj volio, da ga ljudi susreću.

»Ne odbij nam molbe, ti Homeru i Vergilije zemlje talijanske, da se umiješaš u našu nedužnu igru. Udostoj se, majstore, te nam štogod pripovijedaj, mjesto da pjevaš«, molio je Askanije.

»Kakvu ste temu nabacili?« upita Dante, doduše prijaznije nego što je bio počeo, ali još uvijek dosta mrzovoljasto.

»Nenadanu promjenu zvanja«, odvrati mladić učtivo — »koja se za dotičnoga svršava sretno ili nesretno, katkada i smiješno«.

Dante se zamisli. Sanjarskim pogledom promatrao je društvo, koje mu se ipak svidjalo, jer je u njemu nalazio pored neznatnih ujedno i nekoliko misaonih glava.

»Je li tko od vas obradio svrzymantiju?« zapita mnogo prijaznije.

»Razumije se«, odgovori ratnik, po imenu Germano, iskrena lica, dugačkih spuštenih brkova, obučen u oklop, odavajući naglaskom svoje njemačko podrijetlo. »Baš sam pripovijedao o mladom Mannucci-u, koji je utekao iz manastira, da postane vojnikom«.

»Pravo je uradio«, izjavi Dante — »bio se prevario u svom pozivu«.

Nato će neka Padovanka bujnih oblika, po imenu Izota: »A ja sam, majstore, prikazala Helenu Manente, kojoj su posvećenim škarama jedva odrezali prvi uvojak, kadno je brzo objema rukama pokrila ostale i progutala zavjet koludrice, jer je opazila među narodom u crkvi svoga ljubavnika, koji je bio došpio u arapsko sužanjstvo, te se na čudnovat način spasio. Taj je baš u crkvenoj ladji svoj lanac« — htjela

je reći — »objesio o zid«, ali Dante presiječe brbljavicu usred riječi.

»Tako je i trebalo«, reče Dante; »učinila je, na što ju je nukala ljubav. O svemu tome tu se ne radi, nego o sasvim osobitom slučaju: kad se naime kaludjer iznevjeri sâm sebi, ne možda zato, što bi se u njemu porodila želja za svijetom ili probudio ljubavni nagon ili što bi se sâm u sebi prevario, nego drugome za volju, pod tuđim pritiskom, iako možda iz sinovske ljubavi. Ako se dakle još više sebi iznevjeri negoli crkvi, ako prekrši zavjet, što ga je samom sebi učinio, te zbací mantiju, koja mu je pristajala, a da ga nije tištala. O tome još nije bilo govora? E pa dobro, onda ću ja o tome pripovjedati. Ali mi prije svega reci, zaštitniče i pokrovitelju moj, kako svršava ovakav čovjek?« upita okrenuv se posve prema knezu.

»Bez sumnje zlo«, odgovori ovaj bez predomišljanja. »Tko se slobodno zatrči, taj i preskoči; koga guraju, taj se spotakne i padne«.

»Istinu govoriš«, potvrdi Dante — »a ni apostol — ako sam ga pravo shvatio — ne misli drugo, kad kaže, da je sve grijeh, što ne proizlazi iz vjere, t. j. iz osvjedočenja i iz istinske naravi naše«.

»Čemu uopće treba samostanaca?« prozbori porugljivo pritajeni glas iz polutame, kao da je htio reći: »svako oslobodjenje iz protuprirodnog položaja po sebi je dobročinstvo«.

Ova drska i raskolnička napomena nije pobudila negodovanja, budući da je na ovom dvoru bila dozvoljena i najslobodoumnija kritika crkve, pobudjujući jedino na smijeh, dok te je otvorena ili samo neoprezná riječ, uperena protiv vladarove osobe ili politike, mogla upropastiti.

Danteov pogled je tražio, dok nije našao drznika, koji je izlanuo te riječi. Bio je to mlad, otmen svećenik, koji se igrao dragocjenim križem, što ga je nosio na prsima.

»Ja bih bez njih mogao živjeti«, odgovori Firentinac promišljeno. »Neka izumru kaludjeri, čim se rodi pokoljenje, koje će znati da sjedini dvije najuzvišenije sile čovječje duše: pravednost i milosrdje. Do onoga časa, koji je još u nedoglednoj daljini, neka država upravlja jednom, a crkva drugim. A kako izvršivanje milosrdja traži posve nesebičnu dušu, opravdana su ona tri kaludjerska zavjeta; lakše je naime, kako iskustvo uči, naslade se odreći posvema nego li napolak«.

»Zar nema više nevaljalih negoli dobrih monaha?« zapita svećenik-skeptik. »Ne«, ustvrdi Dante — »ako uočimo slabocu ljudsku. Drukčije bi bilo i više nepravednih sudaca negoli pravednih, više kukavica negoli hrabrih boraca, više zlih ljudi negoli dobrih?«

»Pa zar nije tako?« prošapta onaj iz polutame.

»Nipošto«, odrešito će na to Dante, a stroge se crte njegova lica zasjaše nebeskim sjajem. Ne pita i ne istražuje li moja filozofija: kako je zlo došlo na svijet? Da su zlikovci u većini, pitali bismo, kako se dobrota pojavila među ljudima?«

Te ponosne, nerazumljive riječi dojmiše se društva, ali pobudiše ujedno i zabrinutost, da se ne bi učeni Firentinac zanesao u svoju skolastiku, mjesto da počne pripovijedati.

Cangrande primijeti, kako je njegova mlada prijateljica pritajeno zijevala. On dakle prihvati riječ i

upita: »Kaniš li nam, dragi Dante, pripovijedati zbiljski događaj po izvorima ili narodnu priču ili izum tvogega ovjenčanoga čela?«

»Svoju ću pripovijest razviti iz nadgrobnoга natpisa«, odgovori ovaj, polagano naglašujući svaku riječ.

»Iz nadgrobnoга natpisa?«

»Jest, i to natpisa, što sam ga prije mnogo godina našao kod padovanskih Franjevaca. Kamen s uklesanim riječima ležao je u kutu samostanskoga vrta, doduše zasit divljim ružama, ali klERICIMA ipak pristupačan, kad bi četveronoške dopuzali, te ih ne bi smetalo trnjem izbodeno lice. Naložih ili bolje da kažem, zamolih priora, da kamen prenese u knjižnicu i da ga povjeri paski nekoga starca kaludjera«.

»Što je kazivao natpis?« ozove se kneginja, ne odajući osobitoga zanimanja.

»Natpis je bio latinski«, odvrati Dante — »a glasio je: *Hic jacet monachus Astorre cum uxore Antiope. Sepeliebat Azzolinus*«.

»Što će to reći?« zapita druga gospodja znatiželjno.

Cangrande prevede glatko: »Ovdje počiva kaludjer Astorre kraj svoje žene Antiope. Pokopao ih je Ezzelin«.

»Okrutni tiranin«, usklikne gospodja osjetljivo. Zacijelo je oboje dao žive zakopati, što su se ljubili, a onda se žrtvi još i u grobu narugao, nazvavši je kaludjerovom ženom. Okrutnik!«

»Ne bih rekao«, odvrati Dante. »Ja to drukčije zamišljam, a ne bi ni povjesnim činjenicama odgovaralo. Ezzelin bi prije bio zaprijetio poslušnosti prema

crkvi, negoli kaznio prekršaj svećeničkih zavjeta. Riječ ‚sepeliebat‘ shvaćam u prijatnom smislu: priredio je obima pošten pogreb«.

»Bez sumnje«, klikne Cangrande ushićeno — »i ja sam tvoga mišljenja, Firentinče. Ezzelin bio je kao stvoren za vladara — a kakvi već jesu vladari, nešto opor i nasilan. Devet desetina njegovih opačina izmislili su popovi i lakovjerna svjetina«.

»Oh, kad bi tako bilo!« uzdahne Dante. »U našoj pripovijesti, uostalom, još on nije ona neman, kakvom ga istinski ili lažno prikazuje kronika. Okrutnost se njegova odaje tek osobitom crtom oko usnica«.

»Impozantna ličnost sa kuštravom crnom kosom, kako si ga u dvanaestom pjevanju svoje ‚Božanske komedije‘ opisao kao stanovnika pakla«, vatreno završi Cangrande. »Odakle si uzeo tu crnokosu glavu?«

»Tvoja je slika i prilika«, odgovori Dante smiono, a knez uživao u pjesnikovim riječima.

»I ostala ću lica za svoju pripovijest uzeti, ako dopustite, iz vaše sredine i nadjenuti im vaša imena«, zaprijeti im nasmiješivši se: — »u vašu nutarnjost dakako ne ću dirati, budući da mi ona ostaje tajnom«.

»Crte moga lica ti slobodno prepuštam«, reče kneginja veličajno, pošto joj se predjašnja ravnodušnost izgubila.

Žamor od silnoga uzbudjenja nastade među slušateljima i sa svih strana čuli su se glasovi: »Da čujemo, Dante, da čujemo!«

A on počeo pripovijedati.

Ondje, gdje se tijekom Brente vitkim zavojem prikućio gradu Padovi, a da ga se ipak ne dotiče, plovila je jednoga divnoga ljetnog dana uz svirku frulâ cvijećem okićena, svečano odjevenim ljudima natrpana barka niz brzu, ali tihu vodu. Umberto Vicedomini, vozio se svečano sa svojom vjerenicom Dijanom Pizaguera. Padovanac bio je pošao po svoju zaručnicu u neki samostan na gornjem tijeku rijeke, kamo bi se djevojke plemenita roda po starom patricijskom običaju povlačile, da ondje prije zaruka obave duhovne vježbe. Ona je sjedila usred barke na grimiznom jastuku između svoga zaručnika i njegova tri sina iz prvoga braka. Kad je kuga pet godina prije po Padovi bjesnila, pokopao je Umberto Vicedomini ljubio svoje mladosti, te se na drugi brak — premda u naponu muževne snage — preko volje i teška srca odlučio, popustivši neprestanom nagovaranju staroga i bolesnoga oca.

Uzdignutih vesala plovila je barka, prepustivši se posvema struji. Veslači su pratili nježnu glazbu pjevom u pô glasa. Odjedared umukoše. Svi upriješe oči na desnu obalu, gdje je stasiti jahač krotio ždrijepca i zamahom ruke pozdravljao barku. Plahi šapat prodje sjedalima ladje. Veslači trgoše crvenkape s glavâ, a svatovi se digoše za znak strahopoćitanja; među njima i vjerenik s vjerenicom i dječcima. Ponizne kretnje licâ i ruku, napola prignuta koljena, obrnuše se prema obali tako žestoko i naglo, da se je barka, izgubivši ravnovjesje, nagnula nadesno i iznenada prevrнула. Čuo se krik užasa i zapomaganja i razabrao vrtlog, prazan bezdan, iz kojega su neki izvirali, drugi opet u nj tonuli, a oko njih plivali vi-

jenci unesrećene barke. U pomoć im odmah pritekoše ribari i ladjari, koji su stanovali uz rijeku u obližnjoj maloj luci, gdje su danas čekali na svečare konji i nosiljke, da otpreme u Padovu društvo, koje je baš sada potonulo u rijeci.

Dva čamca za spasavanje zaploviše sa obiju strana rijeke jedan prema drugome. U jednom je stajao kraj staroga vozara padovanski namjesnik Ezzelin, nedužni začetnik nesreće, a u drugom, koji je dolazio s lijeve obale, mladi kaludjer i veslač, koji je zaprašenoga putnika baš onda htio da preveze preko rijeke, kad se desila nesreća. Oba čamca se susretoše. Između njih plivalo je u rijeci nešto kao bujni perčin plave kose, u koje je monah, kleknuvši, ispruženom rukom zahvatio, dok je veslač iz petnih sila naginjao čamac na drugu stranu. Za debeli pramen izvuče kaludjer glavu, kojoj su oči bile sklopljene, a onda pomoću Ezzelinovom, koji se bio čamcem približio, podiže iz struje ženu, koja je bivala sve teža zbog pro-moćenih haljina. Tiranin skoči sa svoga u kaludjerov čamac, te stade promatrati s nekim zadovoljstvom obamrlu glavu, na kojoj se odrazivao prkos i nesretan udes, a prenerazile su ga izvanredne crte lica ili samrtni mir.

»Poznaješ li ju, Astorre?« upita kaludjera. Ovaj mahne glavom, da ne pozna, a onaj nastavi: »Gle žene brata tvoga«.

Kaludjer baci plah, ali samilostan pogled na blijedo lice, koje je polagano otvaralo oči kao iz polusna.

»Otpremi je na obalu!« zapovjedi Ezzelin, ali monah je prepusti vozaču. Ja ću brata svoga tražiti, dok ga ne nadjem«, poviče on.

»Ja ću ti pomoći«, rekne tiranin — »ali sumnjam, da ćemo ga spasiti: vidio sam ga, kako je djecu svoju zagrlio i od sve trojice obuhvaćen svom težinom potonuo«.

Medjutim je Brenta već vrvjela čamcima. Hvatili su unesrećene motkama, kračunima, udicama i mrežama, a u prizorima, koji su se naglo mijenjali, vidjevao se među spasiteljima i izvučenim utopljenicima svagdje lik vladarov.

»Hodi, kaludjeru!« reče napokon. »Za tebe tu više nema posla. Umberto i sinovi njegovi već predugo leže u dubini, a da bi ih tko mogao dozvati u život. Struja ih je bogzna kamo zaniжела. Ona će ih izbaciti na žal, kad ih se zasiti. Ali vidiš li ondje šatore?« — Čitav niz šatora bio je na obali Brente razapet za doček povorke, koja je dolazila svatovskom barkom, kamo su položili mrtvace ili obamrle, za kojima su već iz Padove pohrlili rođjaci i sluge, te ih sada oplakivali. — »Tamo, kaludjeru, čini dužnost svoju: djela milosrdja! Tješi žive! Pokapaj mrtve!«

Kaludjer je dotle bio stupio na obalu i carskog namjesnika izgubio iz vida. Sada mu iz vreve dodje u susret Dijana, nevjesta i udova brata njegova, teško ojadjena, ali pri svijesti. Još joj je voda kapala iz teške kose, ali na promijenjeno odijelo: neka joj je naime milosrdna pučanka dala pod šatorom svoje vlastito odijelo, zamijenivši ga za dragocjeno svadbeno. — »Pobožni brate«, obrati se na Astorra, »ja sam ostavljena: u mojoj nosiljci odnijeli su u onom metežu drugu ženu, živu ili mrtvu. Otprati me u dom mog tasta, a tvojega oca!«

Mlada se je udovica varala. Ne u zabuni i zbrci, već od kukavštine i praznovjerice ostavila ju je družina staroga Vicedomina, jer se bojala pred naprasitog starca dovesti udovicu i s njom donijeti vijest o propasti njegova roda.

Astorre pristade na molbu, videći pod šatorima i pod vedrim nebom mnoge kaludjere, zaposlene djelima milosrdja. »Podjimo«, reče i zaputi se s mladom udovicom po cesti prema gradu, kome su se tornjevi i kupule sve jasnije razabirali pod nebeskom mo-drinom.

Po putu je vrvjelo mnoštvo ljudi, koji su ili brzali prema obali ili se sa obale vraćali. Ovo dvoje koracalo je ćutke, za čas rastavljeno jedno od drugoga, ali se vazda opet susrećući sredinom ceste, dok nije stiglo u zanatlijsko predgradje. Nesreća na Brenti uzburkala je sve stanovništvo, tako da su se svagdje skupile gomile ljudi, koje su glasno govorile ili tiho šaptale, promatrajući radoznalo i samilosno ono dvoje mladih ljudi, koji su se slučajno sastali i od kojih je jedno izgubilo brata, a drugo vjerenika.

Kaludjer i Dijana bili su ličnosti, poznate svakom djetetu u Padovi. Iako ga nisu smatrali svecem, ipak je Astorre bio na glasu kao uzoran kaludjer. Mogli bismo ga nazvati gradskim kaludjerom padovanskim, koga je narod poštivao i njim se dičio. Pa i s punim pravom: ta bio se odrekao povlasticâ svoga visokoga plemstva i neizmjernog bogatstva svoje porodice odvažno i radosno, a u doba kuge i drugih općenih nedaća izvirgavao bi se životnoj opasnosti bez oklijevanja, da spasi najnižega i najsiromašnijega. A bio

je i lijep, pristao muž kestenjaste kose, toploga pogleda i plemenitih kretnja, kako puk zamišlja svece.

Nemanje csebuja, svoje vrsti pojava bila je Dijana zbog svog bujnog stasa, koji se pučanima više svidja od nježne dražesti. Majka joj je bila Njemica, kako su neki tvrdili, pače iz carske porodice staufovske, iako ne po zakonu, a one bar po krvi. Njemačka i Italija kao dobre sestre sazdale su ovaj velebni lik.

Kakogod je Dijana bila stroga i opora prema sebi ravnima, bila je prijazna s pučanima; dopuštala je, da joj pričaju o svojim zadjevicama, davala kratke i jezgrovite odgovore i cjelivala djecu u dronjcima. Poklanjala bi i darivala, ni najmanje ne razmišljajući, jamačno što joj je otac, stari Pizzaguerra, iza Vicedomina najbogatiji Padovanac, bio ujedno najgnusnija tvrdica, a ona se stidila očeva poroka.

Tako bi Dijani odani narod po krčmama i sastancima svaki mjesec kojega drugog otmenog Padovanca odredio za muža, ali zbilja nije marila za te pobožne želje. Trojake su zapreke otešćavale, da se zaruči: visoke i često navorane obrve Dijanine, škrti ruka očeva i slijepa odanost brata joj Germana prema tiraninu, pri čijem bi padu vjerni privrženik i sâm propao, povukavši za sobom svu svoju porodicu.

Napokon se s njom zaruči Umberto Vicedomini bez nagnuća — kako je po svem gradu bilo poznato — a sada joj je vjerenik ležao na dnu Brente.

Uostalom, bilo je njih dvoje tako obuzeto opravdanom boli, da živahnog naklapanja za sobom ili nisu čuli ili za nj nisu marili. Ljude nije nipošto smetalo, što je monah koracao kraj žene. To je, šta više, bilo posve u redu, jer ju je kaludjer i trebao da tješi i jer

je jamačno oboje išlo istim putem: k starom Vicedominu, kao najbliži i posve naravni vjesnici nesreće.

Žene su žalile Dijanu, što je morala poći za muža, koji ju je uzeo samo kao naknadu za milu pokojnicu, dok su u isti čas jadikovale, što je toga muža prije braka izgubila.

Muškarci nasuprot raspravljali su s važnim kretanjama i vrlo lukavim licem vrlo znamenito pitanje, što će biti od prve padovanske porodice, kojoj su se četiri muška potomka utopila. Silni imutak Vicedomina bio je poslovičan. Glava te porodice, isto tako energičan kao i prevejan čovjek, znao je s padovanskim, iz crkve pet puta izopćenim tiraninom i sa samom crkvom u slozi živjeti, nije se nikada bavio javnim poslovima, nego je svu svoju žilavost i neobičnu energiju posvetio samo jednom cilju: obogaćenju i procvatu svoga plemena. A sada je to bilo uništeno. Najstariji sin i unučad mu ležahu u Brenti. Njegov drugi i treći sin bili su iste kobne godine, jedan prije dva, drugi prije tri mjeseca, poginuli. Starijega je upropastio Ezzelin, žrtvovavši ga u jednoj od svojih divljih vojna. Drugi bijaše postao velikim trgovcem u venecijanskom stilu, ali je na Istoku bio od gusara razapet na križ, jer otkupnina nije stigla u pravi čas. Četvrti mu je sin bio kaludjer Astorre. Oštroumni Padovanci nisu ni časka sumnjali, da će starac iz petnih sila do zadnjega kucaja srca svoga nastojati, da ovog sina preotme manastirskim zavjetima. Da li će mu to poći za rukom i da li će kaludjer na to pristati, o tome su se na ulici uzrujano prepirali.

Prepirka se napokon izrodi u glasnu i žestoku viku, da je i rastuženi kaludjer morao razumjeti, na

koga se riječi »egli« i »ella« (on, ona) odnose, što su se razabirale iz skupljenih hrpa. Stoga zakrene, više s obzirom na svoju drugaricu negoli radi sebe, u sjenovitu, travom obraslu ulicu, njegovim sandalama dobro poznatu, jer je vodila kraj njegova samostana. Tu bijaše studeno, da je čovjeka duša zazebla, ali strahovita vijest, što je bila uzrujala čitavu Padovu, doprla je i u to zatišje. Katastrofa na Brenti bila je u gradu svu razdiobu i sve ure dana poremetila, tako da se na otvorene prozore samostanske blagovaonice, koja je bila uzidana u debeli zid, čulo za kasnoga objeda žestoko prepiranje Franjevacu latinskim jezikom, iz kojega su se razabirali nastavci »inibus« i »atibus«, citati iz papinskih dekretalija, da je kaludjer lako mogao pogoditi, da se i tu raspreda isto ili slično pitanje, kao i na ulici. Pa ako možda i nije znao, o čemu se radi, mogao je lako pogoditi, da govore o njemu. Ali čega nije otkrio — —

Usred pripovijedanja potraži Dante pogledom između slušača otmenoga svećenika, koji se sakrivao za svojim susjedom.

— — čega nije otkrio, bila su dva užarena upalaka, koja su se kroz pukotinu u zidu upiljila u njega i u ženu, što je kraj njega išla. Bile su to oči nesretnoga stvora, razmetnoga kaludjera, koji si je u manastiru izjedao dušu i tijelo, a zvao se Serapion. Svojom naglom maštom odmah je shvatio, da mu brat Astorre ne će više po reguli sv. Franje postiti i tijelo svoje trapiti, te mu je bjesomučno zavidjao užitak svjetskih dobara i lasti, što mu ih je dobacila hirovita smrt. Vrebao je na povratak Astorrov, da ispita crte lica njegova, ne bi li iz njih razabrao, na što se mladić

odlučio. Pogledi njegovi gutali su ženu i slijedili joj trag nogu.

Astorre upravi korake na mali, od četiri gradske kule omedjeni trg i stupi s Dijanom u duboku kapiju najljepšeg dvorca. U dvorištu zapazi na kamenitoj klupi dvojicu, gdje počivaju, jedan je bio mlad, od glave do pete oklopljeni German, a drugi sijedi Saracen. Ispruženi Nijemac bio je drijemajući položio glavu sa crvenkastom rudastom kosom u krilo nevjernika, koji je sjedečke takodjer drijemao, dajući mu očinski znak svojom poput snijega bijelom bradom. Obojica su pripadala tjelesnoj straži Ezzelinovoj, koja je po uzoru straže cara Fridrika II. bila sastavljena od jednakoga broja Nijemaca i Saracena. Tiranin se nalazio u palači. Smatrao je jamačno svojom dužnošću, da posjeti staroga Viceđomina. I uistinu začuše Astorre i Dijana već sa zavnutih stuba Ezzelinove jezgrovite i mirne riječi, dok je starac, očevidno posve izvan sebe, vikao kreštavim glasom. Kaludjer i žena zastadoše na ulazu dvorane među blijedom služinčadi. Sluge drhtahu svim udimama. Starac ih je najgorim pogrdama obasuo, pa zgrčnim pestima istjerao, što su mu prekasno donijeli vijest o nesreći na Brenti i što su ju jedva propentali. A i dolazak Ezzelina, čiji su se koraka svi bojali, bio ih je okamenio. Tiranin je naime zabranio pod prijetnjom smrti, da ga tko najavi. Nesmetano kao duh dolazio bi u svačiju kuću i odaje.

»Pa to ti tako mirno pripovijedaš, okrutniče, kao da javljaš gubitak konja ili propalu žetvu?«, bjesnio je starac sav očajan. »Ti si mi svu četvoricu ubio, nitko drugi nego ti! Čemu si trebao baš onda ja-

šiti obalom? Zar si morao pozdravljati čamac na Brcnti? Meni se to na žao učinio! Čuješ li me?»

»Sudbina«, odgovori Ezzelin.

»Sudbina?« vikaše Vicedomini. Usud i promatranje zvijezdâ, zaziranje duhova, zavjere i smrtno kazni, žene, što se sa kula bacaju u ponor, i stotine mladića, probodcnih strelicama, što padaju s konja u tvojim bezbožnim vratoleomnim bitkama, to je tvoje dca i vladanje, ukleti i prokleti Ezzeline! Sve nas povlačiš svojim krvavim tragom, življenje i umiranje kraj tebe silovito je i neprirodno, tako da nitko više ne umire u krevetu kao kršćanski pokajnik!»

»Krivo mi činiš«, odvrati ovaj. »U crkvu doduše ne pačam i ona me ostavlja posve ravnodušna. Ali ti nisam nikada branio ni tebi ravne priječio, da s njom općite. Ti to dobro znađeš, jer se drukčije ne bi drznuo, da dopisuješ sa sv. Stolicom. Što prevrćeš rukama, te mi sakrivaš papinski pečat? Oprost ili breve? Daj ovamo. Odista, breve! Smijem li ga pročitati? Dopustit ćeš? Tvoj zaštitnik, sv. Otac, piše ti, kad bi tvoje koljene izumrlo do četvrtog i posljednjeg sina, da bi kaludjer ipso facto bio riješen svih zavjeta, ako postane svjetovnjakom dragovoljno i slobodnom odlukom svojom. Prevejana lijo, koliko te je unčâ zlata stajao taj pergamenat?»

»Zar mi se još rugaš?« zapomagao je starac.

Što mi je drugo preostalo nakon smrti drugoga i trećega sina? Za koga sam skupljao i zgrtao? za crve? za tebe? Hoćeš li me orobiti? Ne? Onda mi pomози, kume.

Dok Ezzelin još nije bio izopćen, kumovao je trećemu sinu Vicedomina na krstu, onom istom, koji se

za njega na bojnom polju žrtvovao. »Pomozi mi, da nagovorimo kaludjera, da se povrati u svijet i da se oženi, zapovjedi mu, ti svemožni, vrati mi ga namjesto sina, koga si zaklao, pristani uza me, ako me ljubiš!«

»To na mene ne spada«, odgovori tiranin, ni najmanje ne uzrujavajući se. »Neka se on sâm sa svojom savješću izmiri. Dragovoljno, kaže breve. Zašto da promijeni svoj stalež, kad je po mom mišljenju dobar kaludjer? Da krv Vicedomina ne presahne? Je li to životni uslov svijeta? Jesu li Vicedomini bezuvjetna potreba?«

Sada zavrišti starac u bjesomučnom gnjevu: »Zlotvore, ubojico moje djece! Znam, što snuješ. Hoćeš, da mi budeš baštinikom, da mojim novcem vodiš svoje ludjačke ratove!«

Sada ugleda snahu, kako je pred kaludjerom, koji je oklijevao, stupila preko praga kroz gomilu služinčadi. Unatoč svojoj slabosti pohrli joj klecajući u susret, spopade i trgne joj ruke, kao da ju je htio pozvati na odgovornost za nesreću, koja ih je oboje snašla. »Dijano, gdje si mi ostavila sina?« krikne sav zadihan.

»Leži u Brenti«, odgovori ona tužno, a modre joj se oči zasjene.

»A moja tri unuka?«

»U Brenti«, ponovi ona.

»A sebe mi donosiš kao dar? Tebe da zadržim?« kesio se starac ružnim glasom.

»Kamo sreće«, govorila je ona lagano — »kad bi mene nosili valovi, a oni stajali ovdje mjesto mene«. Ona zanijem. Nato se iznenada ražesti. »Vrijedja li te

moj pogled, pa ako sam ti mrska, pograbi ovoga: on me je već obamrlu za kosu izvukao iz groba i dozvao u život!»

Sada istom zapazi starac kaludjera, svoga sina, a duh, koji je zbog užasne tuge prije otvrdnuo negoli se ukočio, opet se povratu i snadje.

»Zar te je doista on iz Brente izvukao? Hm! Čudnovato! Putovi Gospodnji su odista divni!»

Onda pograbi kaludjera za ruku i rame, kao da je htio tijelo i dušu njegovu osigurati, i odvuče ga teturajući do svog naslonjača, na koji se sruši, ne ispustivši stisnute ruke sina, koji se nije protivio. Dijana podje za njima i klekne s druge strane stolca, sklopivši spuštene ruke i položivši glavu na naslon, tako da je samo uzao njezine plave kose stršio u vis, kao neživ predmet. Nasuprot ovome skupu sjedio je Ezze-lin, naslonivši desnicu na smotano breve kao na maršalski štap.

»Sinko, sinko«, jecaše starac donekle iskrenom, ali i hinjenom nježnošću — »ti moja posljednja i jedina utjeho! Ti palico i štakmo moje starosti, ne ćeš se slomiti među ovim drhtavim rukama... Ti uvidjaš«, nastavi suhoparnijim, stvarnim glasom — »da kraj tih prilika više ne možeš ostati u samostanu. Ta i kantsko pravo dozvoljava, sinko, da kaludjer, komu otac padne u bijedu ili tešku bolest, dobije od priora dopust, da zemlju obradjuje i začetnika života svoga hrani. Ali ja tebe još nužnije trebam. Mrtva su tvoja braća i sinovci, tako da sada ti držiš u ruci zublju života našega plemena! Ti si plamičak, što sam ga ja zapalio, pa mi nipošto ne bi bilo mило, da u ćeliji do-gori i utrne!« — Razabravši u toplom pogledu smedjih

kaludjerovih očiju iskreno saučešće i držeći smjerno držanje njegovo slijepom pokornošću, reče: »Jedno znaj, ja sam bolesniji, nego što misliš. Zar nije tako, Izašaru?« Okrene se prema mršavom čovjeku, koji je s bočicom i žlicom tiho ušao na pokrajna vrata, stao za naslonjačem starčevim i potvrdjivao svojim blijedim licem. »Ja odlazim na drugi svijet, ali ti kažem, Astorre: Ako mi ne ispuniš želju, kratit će se tvoj stari otac, da stupi u čamac Haronov i ostat će zguren na mračnoj obali«.

Kaludjer je nežno gladio starčevu grozničavu ruku, ali je čvrstim glasom izrekao samo dvije riječi: »Moji zavjeti!«

Ezzelin razmota breve.

»Tvoji zavjeti?« umiljatim će glasom stari Vice-domini. »Razuzlana užeta! Razrezani lanci. Makni rukom i oni će pasti. Sveta Crkva, kojoj duguješ strahopočitanje i posluš, proglašuje ih ništetnima. Tu ti je napisano«. Suhim prstom pokaže na pergamenu s papirskim pečatom.

Kaludjer se smjerno približi vladaru, primi spis, stade ga čitati, dok su ga četiri oka pozorno promatrala. Onda posrćući uzmakne za jedan korak, kao da stoji na visoku tornju, s kojega se odjedanput stala razilaziti oграда.

Videći ga, gdje koleba, priskoči mu Ezzelin kratkim pitanjem u pomoć. »Komu si se zavjetovao, kaludjeru, sebi ili crkvi?«

»Dakako obima!« krikne razjareni starac. »Proklete su to dosjetke! Čuvaj se ovoga čovjeka, sinko! Hoće, da nas Vicedomini spravi na prosjački štap!«

Posve mirno stavi Ezzelin desnicu na bradu, te se zakune: »Umre li Vicedomini, bit će mu baštinikom ovaj kaludjer, njegov sin i osnovat će. — ako izgine s njime njegovo pleme, iz ljubavi prema meni i rodnom svome gradu — prostranu i veličajnu bolnicu, koja će pobuditi zavist stotine gradova (mislio je gradove italske). Pošto sam dakle, kume, svalio sa sebe sumnju grabčljivosti, dopustit ću, da upravim na kaludjera nekoliko pitanja«.

U taj mah spopade starca takav bijes, da se stao previjati u grčevima. Ali nije ispustio ruke kaludjereve, koje se je opet bio uhvatio.

Izašar oprezno primakne blijedim usnama žlicu punu mirisavog lijeka. Izmučeni starac naporno okrene glavu na stranu. »Pusti me na miru!« jecao je — »ti si i namjesnikov liječnik!« pa zaklopi oči.

Židov uperi svoje crne, umne oči u tiranina, kao da je molio za oprostjenje radi ovog sumnjičenja.

»Hoće li se povratiti k svijesti?« zapita Ezzelin.

»Držim da hoće«, odvrati Židov. »Još živi i opet će se probuditi, ali, bojim se, samo na kratko vrijeme. Zalaska sunčeva ne će vidjeti«.

Tiranin uhvati priliku, da govori s Astorrom, koji je bio zabavljen s onesviještenim ocem.

»Reci mi po duši, kaludjeru!« upita Ezzelin, gladeći rudastu bradu ispruženim prstima desnice, što je bila omiljela kretnja njegova. »Jesi li se teško odlucio na tri zavjete, koja si prije deset godina otpri-
liče položio. Držim da ti je sada trideset?« — Kaludjer poveladjujući kimne glavom.

Astorre pogleda u vis svojim vedrim očima i odvrati bez skanjivanja: Zavjetovati se na siromaštvo

i poslušnost, bilo mi je lako. Nemam smisla za posjed, a pokoravam se lako.« Tu zastade i pocrveni.

Tiraninu se sviđa ova muževna čistoća. »Je li te ovaj silio ili nagovarao na taj stalež?« svrne on razgovor na drugo.

»Ne«, objasni kaludjer. »Kako porodično rodoslovlje pripovijeda, već od davnine polazi u našoj porodici od tri ili četiri sina najmladji u svećenike, da uzimamo zagovornika kod Boga, ili da se baština i vlast plemena Vicedomini očuva. Bilo kako mu drago, običaj je star i častan. Znao sam od mladih nogu za svoju sudbinu, koja mi nije bila mrska. Nitko me nije silio«.

»A treći?« nadoveže Ezzelin — mislio je: treći zavjet. Astorre ga je razumio.

Ponovno se zacrveni, ali ovaj put slabije, i odgovori: »Nije mi bilo lako, ali sam se svladao, kao i drugi kaludjeri, koji su od naravi valjani, a to sam i ja bio. Od svetog Antuna«, nadoveže sa strahopćitanjem.

»Ovaj zaslužni svetac, kako vam je poznato, gospodo, živio je nekoliko godina u franjevačkom samostanu u Padovi«, razjasni Dante.

»Kako ne?« našali se jedan od slušača. »Ta poklonili smo se kao relikviji onoj štuki, koja pliva po tamošnjem samostanskom ribnjaku — mislim štuku, koja je nekoć slušala propovijed svećevu, te se obratila, odrekavši se mesa, ostala postojana, te još i sada u svojoj visokoj starosti živi kao stroga vegetarijanka« — ali morade progutati konac dosjetke, jer je Dante namršćio čelo.

»Pa što te je sv. Antun savjetovao?« upita Ezzelin.

»Da svoj stalež naprosto shvatim kao službu, recimo kao službu ratnika, gdje se takodjer traže poslušne mišice i odricanja, koja valjan vojnik ne smije ni da osjeti: da kopam zemlju u znoju lica svoga, da umjereno jedem, umjereno postim, da ne ispovijedam ni djevojke ni mlade žene, da hodim pred licem Gospodnjim i da se majci njegovoj pobožnije ne molim, nego što brevijar nalaže«.

Tiranin se smiješio. Onda ispruži desnicu prema monahu, opominjući ili blagosivajući ga riječima: »Sretniče! Rodio si se pod sretnom zvijezdom! Tebi sadašnjost lako nastaje iz neposredne prošlosti, pa ti isto tako neprimjetljivo postaje budućnošću. Ti jesi nešto, a nipošto nešto obično; vršiš naime službu milosrdja, kojem važnosti ne poričem, premda drugu izvršavam. Da stupiš u svijet, koji živi po osobitim zakonima, ne bi se više na njih mogao priučiti, tako da bi se tvoja jasna zvijezda pretvorila u nestalni divlji oganj, te iza nekoliko suludih skokova pukla na ruglo nebesnika!

»Još jedno imam da ti kažem, kao gospodar Padove. Tvoj život služio je mojemu puku uzorom i primjerom samopregora. Najbjeđnije si ljude svojim vladanjem tješio, jer si dijelio s njima oskudnu hranu i mukotrpní svakidašnji rad. Ako pak svrgneš mantiju i zaprosiš kao otmen muž otmenu ženu, ako počneš obilje tvoje porodice rasipno trošiti, počinít ćeš otimačinu, budući da te puk smatra sebi ravnim. Onda će biti nezadovoljnih i nečednih ljudi, pa se ne bih čudio, da se sve izrodi u bijes, neposluh i bunu. Jedno je s drugim u uskom savezu.«

»Ja i Padova ne možemo obastati bez tebe! Tvoj lijepi, viteški uzrast udara mnoštvu u oči, a osim toga si i odvažniji ili barem plemenitije osjećaš nego tvoji seljački drugovi. Kad narod u svom bjesnilu ovoga« — tu pokaza na Izašara — »hoće da ubije, jer mu donosi pomoći, što se Židovu kod zadnje pošasti umalo da nije dogodilo, tko će ga braniti od lude svjetine, kako si ga ti obranio, dok ja ne dodjoh i ne doviknuh: Stoj!«

»Izašaru, pomози mi, da uvjerim kaludjera«, obrati se Ezzelin liječniku s okrutnim podsmijehom. »Već tčbi za volju ne smije svrći mantiju!«

»Gospodaru«, zašapće liječnik — »pod tvojom vladavinom jedva da će se još ponoviti onaj nerazboriti prizor, što si ga ti pravedno i krvavo osvetio, a da je na moju, koji po svom vjerozakonu smatram uzdržavanje plemena najvećim blagoslovom božjim, ne bi smio Presvijetli« — tako je sada zvao kaludjera, a ne časnim ocem — »ostati neoženjen«.

Ezzelin se nasmiješi finoći Židova. »A kamo blude tvoje misli, kaludjeru?« zapita.

»Zastale su i ne miču se. Oh, da se otac više ne probudi — Bog mi grijehe prosti! — da ne budem prema njemu neumoljiv. Da je samo već primio zadnju popudbinu!« I poljubi strastveno lice onesviještenoga, koji se nato probudi.

Oživjeli starac uzdahne duboko, podigne sumorne oči i upravi ispod dugih kuštravih obrva usrdan pogled na kaludjera. »Na što si se odlučio?« upita. »Što si mi dosudio, miljeniče, nebo ili pakao?«

»Oče«, moljaše Astorre drhtavim glasom — »tvoj je život na izmaku. Smrtni čas je kucnuo! Okani

se svjetskih poslova i briga! Misli na spas duše! Vidi, tvoji svećenici — mislio je reći: oni iz obližnje župe — »skupili su se i čekaju sa presvetim sakramentima umirućih«.

Tako je i bilo. Vrata pokrajne sobe tiho se otvore, a u danjem svijetlu jedva vidno zabliješće svijeće, dok je kor prigušenim glasom preludirao, a zvončić ministranata tiho zvečao.

Sada se starac grčevito uhvati kaludjera, osjećajući, da mu koljena tonu u hladnu vodu Lete, kao što se nekoć sv. Petar držao Spasitelja na jezeru Genzaretskom. Ti ćeš mi ispuniti želju!« promuća.

»Kad bih mogao, kad bih smio!« uzdisaše kaludjer. »Zaklinjem te svim svctima, misli na vječnost! Ostavi se zemaljskih stvari. Smrtni ti je časak kucnuo!«

Pritajeno ovo nećkanje raspiri zadnji tračak života starčeva u buktav plamen. »Neposlušniče, nezahvalniče!« žestio se on.

Astorre namigne svećenicima.

»Do hiljadu vragova«, bjesnio je starac — »ne treba ni da me mijesite, ni da me mažete! Nemam što da izgubim, kad sam već i onako proklet, a ostao bih proklet i u kolu blaženih, ako me sin prkosno odbije i životnu mi klicu uguši!«

Zaprepašteni kaludjer bio je tim bogumrskim huljenjem potresen u dubini duše svoje videći gdje mu otac pada u vječno prokletstvo. Tako je mislio i bio o tom duboko uvjeren, kako bih i ja na njegovu mjestu bio. Stoga se u mukloj očajnosti baci pred umirućim na koljena, te ga stane moliti gorko plaćući: »Zaklinjem vas, oče, smilujte se sebi i meni!«

»Pusti prevejanca, da podje svojim putem! šap-
tao je tiranin, no monah ga nije čuo.

Opet namigne preneraženim svećenicima, a li-
tarija umirućih trebala je da se započne.

Tada se starac zgvrči kao prkosno dijete, ma-
šući sijedom glavom.

»Pusti lukavca, da podje svojim putem!« opo-
minjaše Ezzelin glasnije.

»Oče, oče!« grčevito plakaše kaludjer, dok mu
se duša rastapala od samilosti.

»Presvijetli gospodine i po Bogu brate!« zapita
sada jedan svećenik nesigurnim glasom starca —
»jeste li spremni, da primite vašega Stvorca i Spa-
sitelja?« Starac je uporno šutio.

»Vjerujete li nepokolebivo u presveto Trojstvo?
Odgovarajte mi, gospodine!« upita svećenik po drugi
put i problijedi kao krpa, kad je umirući uskliknuo
iz svega glasa: »Poričem i hulim ga!«

»Zaboga, ni riječi više!« zavapi kaludjer i skoči.
»Ispunit ću vam volju, oče! Učinite sa mnom, što
vam drago! Samo da se ne survate u oganj pakleni!«

Starac uzdahne kao nakon teškoga napora. Onda
pogleda laka srca, gotovo bih rekao: veselo oko sebe.
Zatim napipa plavi perčin Dijanin, povuče u vis ženu,
koja je klečala na koljenima, primi je za ruku, koja
se nije otimala, rastvori grčevito stisnutu ruku kalu-
djerovu i položi jednu u drugu.

»Vrijedi, pred presvetim sakramentom!« klicao
je blagosivajući par. Kaludjer se nije branio, a Dijana
je sklopila oči.

»A sada brzo na posao, časni oci!« požurivao je
starac — »držim, da je hora, a i kršćanski sam sada
raspoložen«.

Kaludjer se htjede sa svojom vjerenicom povući iza skupa svećeničkog. »Ostanite«, mrmljao je umirući starac — »ostanite, da vas moje utješene oči gledaju jedno kraj drugoga, dok se ne prebiju!« Uzmaknuvši samo nekoliko koračaja, morali su Astorre i Dijana sklopljenih ruku ustrajati pred umirućim pogledom tvrdokornog starca.

Ovaj izmumlja kratku ispovijest, primi zadnju popudbinu i umre, dok su mu tabane mazali, a svećenik već gluhim ušima doviknuo veličajne riječi: »Diži se na put, kršćanska dušo!« Mrtvo lice nosilo je očiti biljeg pobjedonosne lukavosti.

Dok su ostali naokolo klečali, promatrao je tiranin, sjedeći, sveti obred tihom pozornošću, kako se promatra tuđi običaj ili kako učenjak proučava na sarkofagu prikazanu žrtvu staroga naroda. Približi se mrtvacu i zaklopi mu oči. Onda se obrati prema Dijani.

»Plemenita gospodjo«, reče — »držim, da bismo mogli poći kući. Ako su vam roditelji obaviješteni o sretnom spasenju, zacijelo čeznu, da vas vide. Povrh toga imate na sebi priprosto odijelo, koje vam ne pristaje«.

»Hvala vam, kneže, poći ću s vama«, odgovori Dijana, ali ne povuče svoju ruku iz ruke kaludjera, čijemu se pogledu dosad uklanjala. Tada se zagleda vjereniku u lice i progovori dubokim, ali zvučnim glasom, dok su joj se obrazi oblijevali tamnim rumenilom: »Gospodaru moj, nismo smjeli dopustiti, da duša očeva nastrada. Tako postadoh vašom. Ostanite mi vjerniji, nego što ste samostanu bili vjerni. Vaš me brat nije ljubio. Oprostite mi, što tako govorim: ka-

žem голу istinu. U meni ćete imati dobru i poslušnu ženu. Ali su u mene dva svojstva, s kojima morate imati obzira. Naprasita sam, ako se tko ogriješi o moje pravo ili čast, i pomno pazim, da mi ne bi tko štogod obećao, čega ne može održati. Ni kao dijete toga nisam trpjela ili sam bar teško podnosila. Nemam pretjeranih želja i ne tražim ništa neobično; samo kad mi se štogod pokaže ili obeća, onda tražim, da mi se obećanje ispuni, inače gubim vjeru i kinim se više nego druge žene radi nanesene nepravde. No kako se usudjujem tako govoriti vama, gospodaru moj, kojega jedva i poznajem? Moram da zašutim. Zbogom, vjereniče moj, pa dopustite, da za vašim bratom devet dana žalim«. Sada polagano izvuče ruku iz njegove i otidje s tiraninom.

Dotle su svećenici digli mrtvaca, da ga u kućnoj kapeli polože na odar i da ga opjevaju.

Astorre ostade sâm, još uvijek u mantiji, koje se odrekao, a pokrivala je prsa pokajnička. Četa slugû, koji su prisluškivali neobični događaj i dosta shvaćali, ponizno se je klanjala i bojažljivim kretnjama približavala novome gospodaru. Nisu se toliko prenerazili zbog promjene gospodara, koliko zbog tobožnjega svetogrdja prekršenih zavjeta i svjetovnjaštva časnoga monaha, jer od tiho pročitana brevea nisu bili ni riječi razumjeli. Astorre nije mogao za ocem žaliti. Čim je opet došao do svijesti o slobodnoj svojoj volji, stade sumnjati, šta više, obuze ga grozna izvjesnost, da je onaj umirući čovjek zlorabio njegovo povjerenje i milosrdnost. Očajnost starčeva pričinu mu se

pritajenom lukavštinom, a bogohulenje proračunanom igrom na pragu smrti. Nevoljko, gotovo neprijateljski stao je misliti o dosudjenoj mu ženi. Podilazilo ga je kaludjersko mudrovanje, da Dijanu ne ljubi iz vlastite pobude srca svojega, nego samo kao zamjenik svoga upokojenoga brata; ali nepokvareno njegovo osjećanje i poštena duša zabace ovu ružnu misao. Smatrajući je dakle odsada svojom, nije mogao a da se ne začudi jezgrovitom govoru i neumoljivom istinoljublju, kojim je vjerenica stupila pred njega, razjasnivši mu svoje mišljenje bez skanjivanja i zabašurivanja, prikazavši mu se mnogo jedrijom i naravnijom ženom, nego što su nježne pojave u legendama. On je žene u sebi zamišljao mekšima.

Sada najednom razabra kaludjer svoje redovničko ruho i neskladnost između toga ruha i njegovih osjećaja. On se zastidi svoje mantije i postade mu nesnosna. »Navucite mi svjetovno ruho!« zapovjedi. Zaposleni ga služe opkoliše, i naskoro izadje on iz njihove sredine u odijelu utopljenoga brata, kome je po uzrastu bio prilično sličan.

U isti čas baci mu se pred noge dvorski lakrdijaš njegova oca, po imenu Gocciola, i pokloni mu se, ne da poput ostalih isprosi zadržanje u službi, nego da ga otpusti i da mu dozvoli, da promijeni staliž, jer mu je svijet dodijao, kosa posijedila, te mu ne bi dolikovalo, da s lakrdijaškom kapom, urešenom zvončićima, podje na drugi svijet. Izrekavši to plačljivim glasom domogne se odbačene mantije, koje se praznovjerna služinčad bojala dotaći. No prebacivši se u svom šarolikom mozgu, doda prpošno: »Prije nego što se oprostim s ovim ispraznim svijetom, rado

bih još jedanput jeo amarelâ. Držim, da na svatove i onako ne ćemo dugo čekati«. Pri tom obliže usta blijedim jezikom, pa pokleknuvši pred kaludjerom potrese zvončice na kapi i pobjegne, povlačeći za sobom mantiju.

»Amarc!a ili amara« — objasni Dante — »zove se padovanski svadbeni kolač radi gorkog okusa po bademu, a ujedno se dražesno prislanja uz poznati glagol prve konjugacije (amare, ljubiti)«. Tu načini pripovjedač stanku, nadvivši ruku nad čelo i oči, da se domisli daljem toku priče.

Uto stupi knežev majordom, po imenu Burkardo, podrijetlom Alzaćanin, propisno se klanjajući i ceremoniozno se ispričavajući, što narušava zabavu, te odmjerenim korakom stupi pred Cangranda, gdje koga je tražio uputu u nekom kućnom poslu. Nijemci su se u ono doba na gibelinskim dvorovima talijanskim često zatjecali, pače bili su traženi i uživali prednost pred domaćim sinovima radi svoje privrženosti i prirodjenog dara za ceremonije i dvorske običaje.

Kad je Dante opet podigao glavu, opazi Alzaćanina, koji je u svom talijanskom izgovoru postojano zamjenjivao meke i tvrde glasove, nasladjujući time dvorjanike, dok je fino uho pjesnikovo očito vrijeđjao. Onda se Danteu s očitim užitkom zaustavi pogled na dva mladića, Askaniju i oklopljenom ratniku. Najzad mu se misaone oči zadržase na onim dvjema gospodjama, na kneginji Dijani, koja je pratila njegove riječi sa sve življim zanimanjem, dok joj se mramorno lice lako rumenjelo, i na Antiopi, kneževoj prijateljici, ljepušastom i naravnom stvoru.

*

Za gradskom kulom Vicedomina — nastavljao je Dante svoju pripovijest — protezalo se nekoć... danas, pošto je izumrla ova plemenita porodica, sve se je ondje promijenilo... prostrano zemljište do podnožja čvrstog i širokog gradskog zida, koje je bilo tako veliko, da je obuhvatalo pašnjake za stoku, obore za jelene i srne, ribnjake pune riba, sjenovite dubrave i suncem obasjane sjenice od vinove loze. Jednoga jasnoga jutra, sedam dana iza svečanoga pogreba, sjedio je kaludjer Astorre u tamnoj cedrovoj sjeni, naslonivši se na stablo i pružajući vrške cipela u žarko sunčano svijetlo; kaludjerom su ga nazivali Padovanci i dalje za vrijeme kratkog njegovog života na zemlji, premda je bio postao svjetovnjak. Sjedio je ili ležao nedaleko od kamene klupc, na bujnoj, poput saga mekanoj ledini pred zdencem, koji je na usta neke posve obične maske bacao hladnu vodu.

Dok je, ne znam o čemu, razmišljao ili sanjario, skoče sa zaprašenih konja na trgu pred palačom u gotovo podnevnom suncu dva mladića, jedan u oklopu, drugi pomno obučen, iako u putničkom odijelu. Askanije i Germano zvali su se konjanici, a bili su ljubimci namjesnikovi i ujedno drugovi kaludjerovi iz mladih dana, s kojima je Astorre u bratskoj slozi učio i veselio se do petnaeste godine, kad je stupio u novicijat. Ezzelin ih je bio poslao caru Fridriku, svome tastu.

Dante se ovdje prekine i pokloni pred velikom sjenom pokojnikovom.

»Spomenuta su se dvojica vraćala sa carevim odgovorom tiraninu, kome su još nosili najnoviju novost: u carskoj pisarni načinjeni prepis pastirske po-

slanice, upravljene na kršćansko svećenstvo, u kome sv. Otac duhovitoga cara na očigled cijeloga svijeta krivi s najvećega bezboštva.

Premda su im važni, možda i žurni nalozi bili povjereni skupa s onim dokumentom, koji je nago-viještao zlo, nisu mogli da projašu pokraj doma prijatelja iz mladih dana i da ravno krenu prema gradskoj kuli Ezzelinovoj. U zadnjem konačistu pred Padovom, gdje su i ne sišavši iz stremena nahranili i napojili konje, saznali su od brbljavog krčmara za veliku nesreću, koja je zadesila grad, i za još veću javnu sablazan: za propast svatovske barke i za ka-ludjera svrzimantiju, i to dosta opširno, ali još ništa o zarukama Astorra i Dijane, koje još nisu bile razgllašene. Nerazrješive spone vežu nas uz sudru-gove našega djetinjstva! Preneraženi neobičnom sud-binom Astorrovom, nisu se mogli smiriti, dok nisu na svoje oči ugledali prijatelja, koji je eto opet bio njihov. Mnoge godine susretali bi kaludjera samo slu-čajno na ulici, gdje bi ga doduše prijazno, ali s iskrenim strahopočitanjem i donekle smeteno pozdravljali.

Gocciolu zatekoše na dvorištu palače, gdje je jedući žemičku sjedio na oniskom zidu i mahao no-gama. On ih odvede u vrt. Idući pred njima, nije mla-dićima pripovijcdao o žalosnom udesu kuć, nego samo o svojim vlastitim poslovima, koji su mu se pri-činjali mnogo znatnijima. Govorio im je, kako vruće žudi za blaženom smrću, i pri tom progutao komad neprožvakane žemičke — ta zubi su mu bili raskli-mani — tako da se skoro zagušio. Promatrajući isce-reno lice njegovo i slušajući o njegovoj žudnji za će-lijom, udari Askanije u tako veseo smijeh, da bi ras-

tjerao oblake, kad se nebo ne bi bilo i onako zaogrnilo svijetlim bojama. Askanije naumi narugati se ludjaku, ne bi li se riješio njegove nesnosne pratnje. »Jadniče«, započe on — »ti u ćeliju ne ćeš stići, jer da ti posve povjerljivo kažem, moj ujak, tiranin Ezzelin, požudnim te okom gleda. Moj ti ujak drži četiri lakrdijaša: stojika, epikurejca, platonika i skeptika, kako ih on zove. Kad se ozbiljan hoće da našali, postave se ta četvorica u četiri kuta dvorane, kojoj je svod ukrašen zvjezdanim nebom i ophodnicama. Ujak u kućnoj haljini stupi u sredinu prostora, plješče rukama, a filozofi moraju da skakućući promijene svoje kutove. Prekjučer je stojik zaglavio zavijajući i cvileći, jer je nezasitni najedanput progutao nekoliko funti rezanaca. Ujak mi je natuknuo, da bi ga naknadio i da će od kaludjera, tvoga novoga gospodara, tebe, Gocciola, zatražiti kao baštinski porez. Takva je eto stvar. Ezzelin te progoni. Tko zna, nije li ti za petama«. Time je nišanio na svudašnjost tiraninovu, što je Padovance nagonilo u strah i trepet. Gocciola vrisne, kao da mu se na rame spustila ruka silnikova, ogleda se polako, pa premda je za sobom vidio samo svoju kratku sjenu, ipak pobježe u neki zakutak, cvokoćući zubima.

»Precrtat ću Ezzelinove lakrdijaše«, prekide se Dante, povukavši po zraku, kao da mu je pisaljka u ruci i kao da piše priču, a ne da je pripovijeda, kako je uistinu činio. »Ova crta nije vjerna ili je Askanije lagao. Ne da se ni pomisliti, da bi takav ozbiljan i od iskona plmenit duh, kao što je Ezzelin, hranio ludjake, te se njihovim glupostima naslađjivao«. Ovom oštroni primjedbom bocnuo je Dante svoga gosto-

primca, na čijoj je kabanici Gocciola sjedio, cereći se na pjesnika.

Cangrande ostade miran, kao da i ne čuje. Ali odluči u sebi, da će mu se odužiti prvom prilikom.

Zadovoljno, gotovo radosno nastavi Dante.

»Napokon spaze obojica svrzimantiju, kako se naslonio na piniju — —«

»Na cedar, Dante!« ispravi ga kneginja, koja je sve pozornije pratila.

»— dakle na cedar i kako je sunčao vrške od nogu.

Snatreći nije ni opazio, kako su mu se drugovi približavali s obje strane. Obijesni Askanije otkine vlat trave i pošaklja njom kaludjerov nos, da je ovaj tri puta snažno kihnuo. Astorre primi svoje prijatelje prijazno za ruku i povuče ih s desne i lijeve strane k sebi na ledinu.

»Što velite dakle na to?« upitat će on više bojažljivo nego izazovno.

»Prije svega moram izraziti svoje iskreno priznanje tvojem prioru i samostanu!« našali se Askanije. »Svježega su te sačuvali. Izgledaš mlađi nego i jedan od nas dvojice. Dakako, da te usko svjetovno ruho i glatko obrijani podbradak takodjer pomladjuju. Znadeš li, da si pristao muž? Ležiš pod tim ogromnim cedrom kao prvi čovjek, koga je Bog stvorio u tridesetoj godini, kako učenjaci tvrde, a ja te ne mislim prekoriti«, nastavi nedužnim licem, kad se kaludjer zbog njegove obijesti zacrvenio — »što si se oslobodio mantije, jer sve, što živi, čezne za tim, da održi svoj rod«.

»Nije bila moja volja ni slobodna odluka«, prizna kaludjer po duši. »Nerado sam ispunio želju oca; kad je bio na umoru«.

»Uistinu?« nasmiješi se Askanije. »Ne kazuj toga nikome osim nama, koji te ljubimo. Drugi bi ti se zbog tvoje nesamostalnosti smijali ili te prezirali. Pa kad već govorimo o smiješnom, čuvaj se, Astorre, ako Boga znaš, da ne pozlijediš dobar ukus razvijajući se iz kaludjera u svjetovnjaka! Tugaljivi prelaz treba oprezno i postepeno provoditi. Da te savjetujem! Putuj godinu dana, recimo na carski dvor, odakle ne prestano lete glasnici u Padovu i natrag. Neka te Ezzelin pošalje u Palermo! Tamo ćeš upoznati ne samo najsavršenijeg viteza i muža bez predrasude — našega cara Fridrika II., nego i žene, te ih ne ćeš više na način kaludjerski ni obožavati ni prezirati. Vladarova se ćud odrazuje na dvoru i u gradu. Kako se život pod vladavinom moga ujaka tu u Padovi razvio, divlji, prekomjeran i nasilan, ne daje ti pravu sliku o svijetu. Palermo ti pruža vjerniju, gdje je pod najčovječnijim vladarom, kako treba, ispremiješana i igra i zbilja, krepost i naslada, vjernost i nepostojanost, pouzdanje i mudra opreznost. Tamo ćeš proteptati godinu dana kao u šali s našim prijateljicama i neprijateljicama na dopustiv ili lako oprostiv način« — ovdje kaludjer namršti čelo — »poći ćeš na vojnu, a da se nepromišljeno ne izvrgneš pogibli... Tâ uvijek imaj na umu svoje odredjenje — samo da si opet dozoveš u pamet, kako valja baratati s konjem i mačem — u što si se kao dječak dobro razumio. Pri tom ćeš živahne smedje oči svagdje dobro otvoriti, koje se — tako mi zublje Aurorine! — neobično svijetle i krijese,

otkad si ostavio samostan, dok nam se ne vratiš kao muž, koji znade sobom i drugima vladati«.

»Tamo kod cara treba da se Švabicom oženi«, savjetova dobroćudno oklopnik. »One su pobožnije i pouzdanije od naših žena«.

»Da si odmah zašutio!« zaprijeti mu se Askarije prstom. »Ne dosadjuj mi s blijedo-žutim perčinima!« Kaludjer je još uvijek stiskao Germanovu desnicu, koju nije htio da pusti.

»Reci mi iskreno, Germano«, zapita Astorre oprezno — »kako ti misliš o tome?«

»O čemu?« zapita ovaj otresito.

»Ta o mom novom staležu?«

»Prijatelju Astorre«, odvrati brkonja donekle zbunjen — »kad si već nešto učinio, koja ti korist pitati drugoga za savjet i mišljenje? Čovjek valja da se održi ondje, kamo je stao. No hoćeš li svakako da saznaš za moje mišljenje, onda ti, Astorre, moram reći ovo: povrijedjenoj vjeri, pogaženoj riječi, bjegstvu itd. nadijevaju kod nas ružna imena. Kod tebe je naravski nešto sasvim drugo, što se ne da ni isporučiti — otac na umoru! — Astorre, prijatelju dragi, ti si se dosta lijepo ponio, ali da si protivno uradio, bilo bi za tebe svakako još časnije. Tako, eto, ja mislim«, završi Germano prostodušno.

»Prema tome bi mi jamačno uskratio ruku svoje sestre, da si bio ovdje, Germano?«

Ovaj je bio kao gromom ošinut. »Ruku moje sestre? Ruku Dijane, one iste, koja oplakuje tvoga brata?«

»Jest. Ona je moja vjerenica«.

»Prekrasno!« usklikne sada umni i okretni Askanije. »Kolika radost!« doda Germano. »Da te zagrlim, svojače!« Kraj sve svoje iskrenosti znao je i oklopljenik, što se pristoji. Ali je zatomio uzdisaj. Koliko je god operu sestru poštivao, osjećao je ipak, da bi kaludjeru pristajala druga žena.

Zamišljeno stade frkati brkove, a Askanije navrne razgovor na drugi predmet. »Zapravo treba da se prije svega opet upoznamo; punih petnaest godina, provedenih u samestanskoj zabiti, leži između našega djetinjstva i današnjega dana. Ako i nismo promijenili svoga bića — ta tko ga mijenja? — ipak smo odrasli. Ovaj na primjer — pri tom pokaže prstom na Germana — »stekao je zamjernu bojnu slavu. Ali ga moram optužiti, da se je napola ponijemčio. On« — tu Askanije zaokruži rukom, kao da će iskapiti pehar — »iza čega postaje turoban ili svadljiv. A prezire i naš slatki talijanski jezik. »Ja ću se s vama njemački porazgovoriti« — znade se hvastati, pa mumlja pri tom medvjedje glasove barbarskog svoga jezika. Onda mu se prestraši služinčad, vjerovnici se razbježe, a Padovanke mu obraćaju svoja stasita ledja. Na taj način ostaje jamačno tako čist kao i ti, Astorre«, pri tome položi kaludjeru povjerljivo ruku na rame.

Germano se slatko nasmije i odvrati, pokazujući na Askanija: »I ovaj je našao svrhu svoga života, postavši savršenim udvoricom«.

»Varaš se, Germano«, usprotivi se ljubimac Ezzelinov. »Moj je udes, da uživam život«. Pa da potkrijepi svoje riječi, dozove prijazno kćer vrtlarovu, koja se baš htjela prošuljati, škiljeći za kaludjerom, svojim novim gospodarom. Ljepušasto djevojče nosilo je, smi-

ješeći se, na glavi košaru, punu puncatu groždja i smokava, a naličila je više vragoljanki negoli stidljivoj djevojci. Askanije skoči na noge, obuhvati ljevicom vitki djevojčin stas, a desnicom joj uzme iz košare grozd. U isti čas potraže mu usta njene bujne usne. »Žedan sam«, reče. Djevojka se stidjela, ali ipak stala, da ne razaspe groždje. Astorre se od ovo dvoje lakomnih zlovoljno okrene, a preplašena djevojka utekne, opazivši strogo kaludjersko lice, da su se po putu kotrljali grozdovi. Držeći grozd u ruci digne Askanije sa zemlje još dva, od kojih jedan ponudi Germanu, ali ga ovaj baci prezirno u travu. Drugi grozd pruži obijesni čovjek kaludjeru, koji ga isprva takodjer ne okusi, ali kako je bio rastresen, pojede jednu sočnu bobicu, pa drugu i treću.

»Učvorica?« nastavi Askanije razgovor i baci se razdragan na ledinu. »Ne vjeruj toga, Astorre! Baš protivno je istina. Ja sam jedini, koji moga ujaka nečujno, ali ipak razumljivo nagovara, da se ne prometne u okrutnika, nego da ostane čovjekom«.

»On je samo pravedan i dosljedan«, primijeti Germano.

»Jadna li je njegova pravednost i logika!« uzdiseo je Askanije. »Padova je državno leno. Ezzelin je namjesnik. Tko se njemu ne svidja, buni se protiv carstva. A postati veleizdajnikom...« nije dokrajčio rečenice. »Odušno!« promrmlja. »Uostalom, zašto da mi Talijani ne smijemo živjeti vlastitim životom pod našim toplim suncem? Što će nam ovaj magloviti fantom carstva, koji nam stješnjava dah? Ne govorim zbog sebe. Ja sam vezan uz ujaka. Umre li car, koga neka Bog poživi, odmah će se cijela Italija oboriti na

tiranina, psujući i proklinjući ga, a nećaka će zadaviti onako usput«. Askanije promatraše svijetli svod nebeski nad bujnom zemljom i uzdahne.

»Nas obojicu«, nadoveže Germano hladnokrvno. »No to se ne će tako brzo dogoditi. Moj gospodar ima pouzdano proročanstvo. Učeni Guido Bonatti i Pavao Bagdadski, komu se duga brada povlači prašinom, protumačili su (iako inače ta dva ljubomorna astrologa jedan drugom protuslove) novo neobično zviježdje suglasno na ovaj način: »Dokora ili iza dugoga vremena steći će sin ovoga poluostrva neograničeno gospodstvo pomoću germanskoga cara, koji će s onu stranu gorja njemački narod ujediniti u tvrdnu državnu jabuku. Je li Fridrik taj car, a Ezzelin taj kralj? To sâm Bog zna, koji poznaje vrijeme i čas, ali gospodar je stavio na kocku svoju slavu i naše glave«.

»Čudno isprepletanje razbora i ludila!« razljuti se Askanije, dok se je kaludjer divio moći zvijezdâ, neobuzdanom častohleplju vladara i struji života, koja sve sobom nosi. Ujedno ga je nagonila u strah okrutnost Ezzelinova, koja se baš javljala, a nedužni je monah dosad u namjesniku gledao utjelovljenu pravednost.

Naslućujući, što je kaludjera uznemirivalo, nastavi Askanije: »Dao Bog, te obojica našla strašnu smrt, namrgodjeni Guido i bradati neznabožac. Oni su krivi, što se ujak podaje svim svojim strastima i pohotama, misleći da čini, što mu je sudjeno. Zar ga još nisi promatrao, Germano, kako pri oskudnom objedu u kristalnu čašu vode ulijeva o dvije-tri kapljice rumenog sicilijanca, koje si priušćuje? Kako pozorno promatra krvavu rumen, gdje se polagano za-

magluje i po bistroj vodi širi? Ili kako voli zaklopiti mrtvacima oči, tako da učtivost zahtijeva, namjesnika pozvati k mrtvačkoj postelji kao na pir i prepustiti mu taj žalosni čin? Ezzeline, kneže moj, ne prometni se u okrutnika!« usklikne mladić, obuzet bolnim osjećajem.

»Možeš biti posve miran, nećać«, ozove se glas iza njega. Bio je glavom Ezzelin, koji se neopazice približio, te nehotice čuo turobni vapaj Askanijev.

Sva tri mladića brzo se podigoše i pozdraviše vladara, koji sjede na klupu. Lice njegovo bilo je mirno, kao u one maske na zdencu.

Prije svega prekori Askanija i Germana riječima:

»Što vam je palo na pamet, glasnici moji, da ste ovoga ovdje« — pri tome lako kimne glavom prama kaludjeru — »prije mene potražili?«

»On je naš drug iz djetinjstva i doživio je čudnu sudbinu«, ispriča se nećak, a Ezzelin se time zadovolji. Onda primi pisma, koja mu Askanije uruči, prignuvši koljeno. Sve turi u njedra osim papinske bule. »Gle najnovije novosti! Čitaj nam, Askanije! Tvoje su oči mladje od mojih«.

Askanije uzme čitati apostolsku poslanicu, dok je Ezzelin desnom rukom čeprkao po bradi i slušao s djavo!skom nasladom.

Prije svega nazva tijarom okrunjeni pisac duhovitoga cara apokaliptičkom nemani. »Poznajem tu besmislicu«, reče tiranin. »I meni je papa nadijevao u svojim poslanicama neobična imena, dok ga nisam podsjetio, da se zovem Ezzelino da Romano, pa da me unapredak klasičkim izrazima kudi. Kako me na-

življe sada? Baš sam radoznao. Potraži to mjesto, Askanije, zacijelo će se kakvo naći, u kojemu moga tasta prekorava zbog njegova bezbožna saobraćaja. Daj, da vidim!» Uze poslanicu i brzo nadje stavak, gdje papa krivi cara, što je sklon mužu svoje kćeri: »Ezzelinu da Romano, najvećem zulumčaru, što ga svijet poznaje«.

»Korektno!» pohvali Ezzelin i vrati Askaniju poslanicu, te nastavi smiješeći se: »Pročitaj mi bezboštva careva, nećeće!»

Askanije je čitao, kako je Fridrik rekao, da kraj mnogih tlapnja ima samo dva prava božanstva: priroda i razbor. Tiranin sažme ramenima.

Askanije nastavi, da je car Fridrik govorio: tri šarlatana Mojsija, Muhamed i — u grlu mu zape riječ — prevarili su svijet. »Površno«, prigovori Ezzelin — »imali su svoj usud; bio izričaj istinit ili ne, on se uijeca u srce i vrijedi za onoga pod tijarom, koliko vojska i mornarica. Dalje«.

Sada dodje do čudne vijesti: da je Fridrik, jašeći sa svojom pratnjom kroz ustalasano raženo polje, zbijao šale i nišaneći bogumrsko na svetu pričest skovao stihove:

Koliko klasova, toliko bogova,
Na suncu ti niču uvijek iznova,
U vjetru im se zlatna glava talasa.

Ezzelin se domišljao. »Neobično!» šapne. »Te sam stihove upamtio. Posve su autentični. Car ih je meni veselo doviknuo, kad smo kraj ruševina hrama od Enne jašili kroz one žitne poljane, kojima je božica Cerera благословila sicilsku grud. Toga se sjećam

tako jasno, kao što je jasan bio dan, koji je tada svijetlio nad otokom. Ja ove pošalice nisam dojavio papi. Tko mu ju je doušio? Sudite vi, mladići! Trojica smo jašili, a treći bijaše, -- tako mi ovoga svijetloga sunca, koje eto baca zraku kroz to lišće, — treći bijaše Petar od Vineje, nerazdruživi carev doglavlник. Ili se pobožni kancelar pobojao za spas duše svoje, te umirio svoju savjest, dojavivši događaj u Rim? Hoće li koji Saracen još danas odjahati na carev dvor? Da? Piši, Askanije, samo jedan redak! Ja ću ti ga kazivati u pero«.

Askanije izvadi tablicu i držalo, spusti se na desno koljeno, služeći se lijevim kao stalnicom i počeo pisati:

»Uzvišeni gospodaru i mili taste! Samo jednu riječ! Stihove u buli čula su samo četiri uha, moja i vašega Petra — ta odviše ste oštroumni, a da biste se ikada ponavljali — i to u raženim poljanama enskim, kad ste me prije godinu dana pozvali na svoj dvor i kad sam s Vama jašio po otoku. Nitko za one riječi ne mari osim pijetla u evandjelju, koji je izdaju Petrovu potkrijepio. Ako mene i sebe ljubite, gospodaru, stavite vašega kancelara na muke, da Vam prizna«.

»Krvav nalog! Toga ne ću pisati! Ruka mi podrhtava!« usklikne Askanije, problijedivši. »Ne ću, da budem kriv kancelarovim mukama!« i baci pisaljku od sebe.

»Službena stvar« primijeti Germano ravnodušno, digno pisaljku i završi pismo, pa ga stavi pod šljem. »Bit će još danas otpremljeno. Meni priprostem vijeku onaj se Kapuanac nikada nije svidjao: pogled mu je neiskren«.

Kaludjera Astorra strese zimnica unatoč podnevnoga sunca. Otkad je ostavio samostanski mir, osjeti sada prvi put sumnjičavost i izdajstvo svijeta, kao da je rukama opipao klizavo tijelo gujino. Iz snatrenja probudiše ga stroge riječi, što ih je Ezzelin na njega upravio, dižući se sa kamene klupe.

»Reci mi, kaludjeru, što si se zakopao u to tvoje duplje? Još nisi stupio preko praga svoje kuće, otkad nosiš svjetovno odijelo. Bojiš li se javnoga mišljenja? Usprotivi mu se, pa će uzmaknuti. Povučesh li se samo malo natrag, objesit će ti se za pete kao divlja hajka. Jesi li pohodio svoju vjerenicu Dijanu? Vrijeme korote je prošlo. Preporučujem ti, da još danas sazoveš rodjake i da se još danas vjenčaš s Dijanom!«

»A onda se brzo s njom otputi na svoj najudaljeniji dvorac!« završi Askanije.

»Nipošto!« usprotivi se tiranin. »Samo se ne boj i ne bježi od ljudi. Danas ćeš se vjenčati, a sutra proslaviti pir s krabuljnim plesom. Valetel!« Ezzelin se oprostí, pošto je dao znak Germanu, da podje za njim.

Smijem li te prekinuti?« zapita Cangrande. Dantea, dočekavši prirodnu stanku, gdje bi se moglo prekinuti pripovijedanje.

»Ti si gospodar«, odvrati Firentinac kratko.

»Vjeruješ li, da je neumrlí car izustio onu smionu riječ o trojici velikih varalica?«

»Non liquet«.

»Hoću da kažem: misliš li tako u nutrini duše svoje?«

Dante potrese razumljivom kretnjom glave.

»A ipak si ga kao bezbožnika bacio u šesti krug svojega ‚Pakla‘. Kako si to mogao učiniti? Opravdaj se!«

»Uzvišeni vladaru«, odgovori Firentinac, »Božanska komedija‘ govori mojim savremenicima. A ovi čitaju najgroznije bogohuljenje s pravom ili nepravom na onom uzvišenom čelu. Ne mogu da pobijem pobožno mišljenje. Možda će drugačije suditi buduća pokoljenja«.

»Čuj, Dante«, opet će Cangrande — »misliš li, da Petar od Vineje nije izdao cara i državu?«

»Non liquet«.

»Mislim, da kažem: jesi li o tom potpuno uvjeren?«

Dante potrese glavom kao i prije.

»Pa ipak dopuštaš izdajici, da nas u ‚Božanskoj komediji‘ uvjerava o svojoj nedužnosti?«

»Gospodaru«, opravdavao se Dante — »zar da ja bez jasnih dokaza još jednoga sina našega poluostrva okrivim zbog izdaje, gdje i onako među nama ima toliko zlobnih i himbenih?«

»O moj Dante«, reče knez — »ne vjerujući u krivnju, osudjuješ, a uvjeren o zlodjelu, odrešavaš!« Onda nastavi pripovijest kao u šali: »I kaludjer s Askanijem ostavi vrt i stupi u dvoranu«. No Dante mu preuzme riječ:

»Nipošto, nego se uspeše u sobicu na tornju, što ju je Astorre kao dječak neočišanih uvojaka nastavao. On se naime klonio velikih i sjajnih odaja, na koje se istom kao na svoju imovinu morao da priuči, a isto tako se nije bio još ni dotakao baštinjenoga blaga. Za obojicom je išao, na znak Askanijev, u primjerenoj

udaljenosti ukočenim korakom i mrzovoljastim licem majordom Burkardo«.

Dvorski meštar Cangrandov, koji se isto tako zvao, bio se nakon svršenog posla došuljao u pozadinu dvorane, radoznalo prisluškujući, jer se radilo o dobro poznatim ličnostima. A kad je čuo svoje ime, te se nenadano ugledao u naravnoj veličini u noveli, zamjeri ljuto ovu zloupotrebu svoje časne osobe, koju se usudio dirati na konačište primljeni učenjak i prezreni bjegunac, koga je s obzirom na sve prilike i stалеške razlike bio smjestio u posve priprostoј izbici na gornjem spratu kneževske palače. Što su ostali slušači smiješeći se podnosili, osjeti on kao uvredu. Stoga namršti čelo i počе prevraćati očima. Posve ozbiljna lica uživao je Firentinac u srdžbi pedanta, te se ne dade smesti u pripovijedanju.

»Časni gospodine«, upita Askanije majordoma, koji je, kako sam već rekao, bio po rodu Alzaćanin — »kakvi su svadbeni običaji u Padovi? Astorre i ja smo nevježe u tom poslu«.

Majordom se ispravi, upiljivši ukoćeni pogled u lice gospodarovo, i ne gledajući Askanija, koji mu po njegovu shvaćanju nije imao ništa da zapovijeda.

»Distinguendum est«, reče svečano. »Razlikovati valja snubljenje, zaručke i svatove«.

»Gdje je to pisano?« našali se Askanije.

»Ecce!« odgovori majordom, rastvorivši veliku knjigu, koju je uvijek imao uza se. »Ovdje!« i pokaza ispruženim prstom lijeve ruke na titulu, koja je glasila: »Padovanske ceremonije, točno ispitane, na uhar i dobrobit svim čestitim i valjanim ljudima skupio Messer Godoscalca Burcardo«. Počе listati i čitati:

»Odsjek prvi: Snubljenje, paragraf 1. Ozbiljni prosac dovodi prijatelja istog staleža za svjedoka«.

»Zaklinjem te prekomjernim zaslugama svoga sveca zaštinika«, prekide ga nestrpljivo Askanije — »poštedi nas sa ,ante' i ,post', sa prosidbom i svatovima, pa nam serviraj samo sredinu: kako se svijet ženi u Padovi?«

»U Batovi«, zakukurikne razjareni Alzačanin, čiji je barbarski izgovor u uzbudjenosti još jače udarao u oči nego obično — »poziva plementaškim zbozalicijama dvanaest najotmenijih porodica — nabrojivši ih naizust — deset dana unapred, ni prije, ni kasnije, majordom zaručnikov u pratnji od šest slugu. U tom svijetlom zboru mijenjaju vjerenici vjenčano prstenje. Pije se ciparsko vino i jedu amarele kao svadbeni kolač«.

»Ne dao Bog, da si skrhamo zube!« naruga se Askanije i otevši majordomu knjigu, prodje letimice imena, među kojima je šest porodičnih otaca — od dvanaest njih — i nekoliko mladića bilo širokim potezima precrtano. Bili su valjada upleteni u kakvu zavjeru protiv tiranina i pri tome zaglavili.

»Dobro pripazi, starče, što ću ti reći!« naloži Askanije mjesto kaludjera, koji se bio uvalio u naslonjač i razmišljajući posve rado podnosio prijazno tutorstvo. »Ti ćeš sa tih šest danguba smjesta obići grad, i to odmah, razumiješ li, bez odgode, pa uzvanike moliti, da dodju večeras«.

»Deset dana prije«, ponovi veličanstveno gospodin Burcardo, kao da proglašuje državni zakon.

»Danas ćeš ih pozvati za danas, tvrdoglavče!«



»Ne može biti«, reče majordom mirno. »Zar možete, promijeniti tijekom zvijezda i godišnjih doba?«

»Ti se dakle buniš? Svrbi li te vrat, starče?« opomenu ga Askanije čudnim smiješkom.

To je dostajalo. Gospodin Burcardo pogodi. Ezzelin je bio izdao nalog i najokoreliji pedant pokori se bez prigovora, — tako je naime okrutan bio tiraninov bič.

»Nadalje ne smiješ pozvati obje gospodje Canossine: Olimpiju i Antiopu«.

»Zašto baš ove ne?« upita iznenada kaludjer, kao da si ga pogodio čarobnom šipkom. Zrak pred sobom ugleda u prekrasnim bojama, iz kojih se izviše slika, koja mu odmah obuze čitavu dušu.

»Zato, Astorre, što grofica Olimpija nije pri zdravoj pameti. Zar ne poznaješ doživljaje te jadne žene? No ti si tada još bio u pobjedama, htjedoh reći: u mantiji. Dogodilo se to prije tri godine, kad je lišće žutjelo«.

»Ljetos, Askanije. Upravo se sada navršuje godina«, ispravi ga kaludjer.

»Imaš pravo — zar ti je poznat događaj? Ta otkud bi ga i znao? U ono vrijeme pregovarao je grof Canossa potajno s papinskim legatom, ali je bio izdan, uhvaćen i osuđen. Grofica se bacila na koljena pred ujakom, koji se zavio u tajinstvenu šutnju. Nato ju je neki komornik zavaravao na najpodliji način, govoreći joj, ne bi li izmamio novaca, da će grof na stratištu biti pomilovan. To se nije ispunilo, pa kad su joj muža donosili odrubljene glave, skoči mu ona kroz prozor u susret, jer je iz velikoga nadanja svoga zapala u strašni očaj. Čudnim slučajem ostade neozlijeđena,

osim što je iščašila nogu. Ali joj od onoga časa ostade pamet poremećena. Dok prirodna raspoloženja neopazice prelaze jedno u drugo, kao danje svijetlo u sumrak, prelazi njen duh letimice iz bistrine u tamu dvanaest puta u dvanaest sati. U vječitom nemiru bježi nesretnica iz opustjele gradske palače na zaselak, a odande opet natrag u grad, neprestano lutajući. Danas hoće, da joj se dijete uda za sina zakupnikova, budući da samo najniži ljudi žive sigurno i spokojno, dok bi joj sutradan i presac najplemenitijeg roda bio jedva dosta otmen. Takav međutim ne će doći od straha pred ovakovom majkom — —«

Da je Askanije, dok mu je govor kao bujica tekao, samo letimično pogledao kaludjera, bio bi u čudu zastao, jer se lice kaludjerovo preobrazilo od samilosti i saučešća.

»Kad tiranin«, nastavi Askanije bezbrižno — »kraj palače Olimpijine projaše u lov, doleti ona na prozor očekujući, da će on na njezinu pragu sići s konja, te u nemilost palu, ali već dosta iskušanu prijatno i milostivo odvesti na svoj dvor, što njemu nije nikad ni na kraj pameti padalo. Drugoga dana ili još toga istoga misli, da joj je Ezzelin neprijatelj i da ju želi prognati, dok on za nju i ne mari. Ona drži, da je osiromašila i da joj je oteo imanja, u koja on međutim nije ni dirnuo. Tako izgara i zebe od zimnice i vrućice krajnjih protivština, pa nije sama luda, nego čini da pobenavi sve, što ona povuče u vrtlog svojih misli, te prouzrokuje svagdje nesreću, gdje god joj se povjeruje, jer je samo napola benasta, te katkad govori sasvim zgodno i duhovito. Treba napustiti misao, da bi ju doveli medju ljude i na svečanosti. Začudo,

kako joj kći Antiopa, koju majka obožava i koje udaja čini središte njezinih fantazija, na tom nestalnom tlu može ostati pri zdravoj pameti. Ali djevojka — sada baš u prvom cvatu i zamjerno lijepa — dobre je naravi...» Tako je nesmetano govorio Askanije još neko vrijeme.

A Asterre je i dalje zapadao u snove. To govori zato, jer prošlost i tako nalikuje na san. Kaludjer je gledao jasno pred sobom, što je prije tri godine doživio: panj, kraj njega krvnik, a ugledao je i sebe samoga kao ispovjednika mjesto jednog oboljelog sudruga, gdje očekuje osudjenika. Grofa Canossu doveoše u okovima, ali on ne htjede nikako da položi glavu na panj, bilo što se u zadnji čas nadao pomilovanju, ili se nije mogao rastati od jarkoga sunca i bojao se groba. On se okosi na kaludjera, ne mareći za njegove molitve. Užasna je borba prijetila, ako se bude dalje protivio i odupirao; držao je dijete svoje za ruku, koje je dotrčalo neopaženo od straža, te ga zagrlilo, uperivši jasne oči, pune boli, u kaludjera. Otac privine kćerku čvrsto svojim prsima, kao da se htio onim mladim životom obraniti od uništenja, ali ga krvnik obori i na panj pritisnu. Tada privinu dijete vrat svoj uz očev, položivši glavu na panj. Da li je htjelo pobuditi u krvniku milosrdje ili ohrabriti oca, da podnese, što se nije dalo odvratiti? Ili je htjelo čovjeku, koji se nije izmirio s Bogom, prišapnuti ime kakvoga sveca? Da li je učinilo sve to bez razmišljanja i nesvijesno, iz prekomjerne djetinje ljubavi ili da naprosto s njime umre?

U taj se mah boje zasjaše tako snažno, da je kaludjer posve jasno pred sobom razabrao zagasito-

crveni vrat oca i poput snijega bijeli zatiljak djevojin, obrubljen svijetlo-smedjom kovrčastom kosom, kako leže jedan do drugoga. Nježni vrat bio je prekrasnoga ustrojstva i neobično vitak. Astorre protrne, da ne bi sjekira promašila cilj i bješe u dubini duše potresen, upravo kao i prvi put, samo što se sada nije onesvijestio kao onda, kad se je užasni prizor uistinu dogodio, a on se osvijestio, kad je već sve bilo prošlo.

»Ima li moj gopodar da mi što naloži?« probudi zanesenoga monaha čegrtavi glas majordoma, koji nije podnosio, da mu Askanije zapovijeda.

Uzbudjenim glasom odgovori Astorre: »Da mi nisi, Burcardo, zaboravio pozvati obje gospodje Canossine, majku i kćer, kako se ne bi reklo, da kaludjer od sebe odbija ljude, od svijeta ostavljene i prezrene. Poštujem pravo nesretne žene« — ovdje majordom živo potvrdi, kimajući glavom — »da bude od mene pozvana i dočekana. Da ju odnemarimo, mogla bi se teško uvrijediti«.

»Ni za živu glavu da toga nisi učinio!« odvrćao ga je Askanije. »Mogao bi se ljuto pokazati! Tvoje su zaruke i onako dosta pustolovne, a pustolovnost oduševljava ludjake. Ona će po svom običaju učiniti nešto posve neočekivano, pa dobaciti ludu riječ, da poremeti svečanost, koja već po sebi sve Padovanke uzrujava«.

No gospodin Burcardo, koji je branio pravo gospodje Canosse, bila ona pri zdravoj pameti ili ne bila, da se nadje na okupu sa onih dvanaest porodica, i koji je samo htio, da se pokorava Vicedominu i nikom drugome, nakloni se duboko pred kaludjerom. »Tvome gospodstvu čenio se pokoriti i nikome drugome« reče i ode.

»Kaludjeru, kaludjeru«, usklikne Askanije — »hoćeš da budeš milosrdan prema svijetu, u kojem ni dobrota ne ostaje nekažnjena!«

»Ali kakvi već jesmo mi smrtnici«, uplete se Dante — »često puta nam proročansko svijetlo pokazuje rub bezdna, ali onda dodje dosjetljivost, pa mudruje i smiješi se, dok nam ne izbije svaku bojazan iz glave.

Tako se i lakoumnik pitao i tješio: »Ta u kakvom bi snošaju bila ludjakinja s kaludjerom, u čijem životu nije igrala ni najmanju ulogu? Pa napokon, bude li smijeha, s tim bolje, bar će nam začiniti amarele!« Nije ni izdaleka slutio, što se događalo u duši Astorrovoy, ali da se i naprezao i tražio, ne bi monah odao svoje bezazlene tajne lakoumniku.

Dalje nije Askanije u stvar dirao i sjetivši se daljnje zapovijedi Ezzelinove, da kaludjera uvede među ljude, zapita veselo: »Jesi li se, Astorre, pobrinuo za vjenčani prsten? Jer u ceremonijama čitamo u odsjeku drugom, paragrafu ne znam kojemu: »Prsteni se izmjenjuju«. Monah odvrati, da će se prstenje već naći u porodičnoj riznici.

»Nemoj tako, Astorre!« usprotivi se Askanije. Poslušaj mene, pa kupi Dijani nov prsten. Tko zna, kakve su žalosne uspomene skopčane s onim starim prstenjem. Ne diraj u prošlost. I onda ti se nadaje prekrasna prilika, da joj kupiš prsten kod Firentinca na mostu. Poznaješ li toga čovjeka? No odakle bi ga i poznavao? Zato me čuj: kad sam, vraćajući se jutros u grad, išao sa Germanom preko našeg jedinog mosta, koji vodi preko kanala, bila je stiska tolika, da smo morali konje za uzde voditi. Kod starog mosnog stupa bio je — vjere mi — zlatar razapeo šator, a sve

stanovništvo Padove prevrtalo mu je po robi, cjenkajući se. Zašto baš na tom uskom mostu, Astorre, gdje imamo toliko trgova? Zato, što su u Firenci zlatarski dućani ponamješteni na mostu, koji vodi preko Arna. Jer to ti je već logika mode — gdje da kupiš fini nakit, ako ne kod Firentinca? A gdje bi Firentinac prodavao, ako ne na mostu? On ne će drugačije. Inače mu roba ne bi ništa vrijedila, a ni on ne bi bio pravi Firentinac. Ali ovaj je bez sumnje pravi. Ta napisao je ogromnim pismenima na daščaru: „Zlatar Niccolò Lippo dei Lippi, iz domovine prognan kupljenom i nepravednom osudom, kakve su na Arnu u običaju”. Ustaj, Astorre, pa hajdemo na most!«

Kaludjer se nije protivio, osjećajući valjada i sâm, kako već treba da ostavi kuću, koju nije ostavljao, otkad je svukao mantiju.

»Jesi li uzeo novaca sa sobom, prijatelju?« našali se Askanije. »Tvoj zavjet siromaštva više ne vrijedi, a Firentinac će ti precijeniti robu«. On pokuca na pomično okno kućne pisarne u donjem trijemu, kojim su upravo prolazili. Pomoli se lukavo lice; u svakom naboru razabirala se prevara, a bio je upravitelj Vicedomina, Genovežanin, ako se ne varam, koji je svom gospodaru pružio kesu punu bizantinskih dukata, klanjajući mu se do crne zemlje. Zatim sluga zaogrnu kaludjera udobnim ljetnim ogrtačem sa kukuljicom, kako se u Padovi nosilo.

Na ulici navuče Astorre kukuljicu na lice, ne toliko radi sunca, koliko od navade kaludjerske, pa se prijazno obrati na svoga pratioca. »Jelda, Askanije, ovaj ću posao moći sâm da obavim? Kupiti jednostavan prsten valjada ne nadilazi moju kaludjersku pa-

met? To ćeš jamačno dopustiti. Do vidjenja dakle kod mojih zaruka, kad zazvoni na večernju!« Askanije se udalji i poviče ne okrenuvši se: »Jedan, ne dva! Tebi će Dijana dati prsten! Zapamti, Astorre!« Bio je to opet jedan od onih šarenih mjehura, kakvih je vese-ljak svaki dan po više njih ispuhnuo u zrak.

Zapitat ćete me, gospodo, zašto je kaludjer otpu-stio prijatelja, na što vam moram odvratiti: htio je da nesmetano uživa u nebeskom zvuku, što ga je mlada mučenica djetinje ljubavi pobudila u njegovoj duši.

Astorre dodje do mosta, koji je unatoč ljetnoj žegi bio dupkon pun, budući da je silan svijet s obje obale nagnuo prema daščari Firentinca. Kaludjera, pla-štem zaogrnutu, nije nitko prepoznao, iako je po koji prolaznik uperio radoznali pogled na nepokriveni dio njegova lica. Plemići i gradjani otimali su se, tko će se bliže prikućiti zlatarovu dućanu. Otmene žene dospjevale bi u stisku, izlazeći iz nosiljaka da kupe par narukvica ili čeoni ures najnovijega kroja. Firen-tinac dao je na svim trgovima zvonom oglasiti, da još danas do Zdrave Marije prodaje zadnji put, što mu dakako nije bilo ni na kraj pameti. No zar se Firenti-nac žaca laži?

Napokon se nadje kaludjer u vreći ljudskoj pred daščarom. Zaokupljeni trgovac, koji je radio za dese-toricu, omjeri ga iskusnim pogledom i odmah pogodi, da je novajlija. »Čime mogu da poslužim istančanom ukusu vašega gospodstva?« »Daj mi jednostavan prsten od zlata«, odgovori kaludjer. Trgovac uze pe-har, na kojem je po firentinskom običaju u reljefu bio

izradjen lascivan prizor. Strese pehar, u kome je vrvjelo na stotine prstenja, i pruži ga Astorru.

Kaludjer se nadje u velikoj neprilici. Ne poznajući opseg prsta, na koji je mislio nataknuti prsten, izvadi više njih, ne znajući, bi li uzeo uži ili širi. Firentinac nije mogao da se ne naruga, kao što se iz svakod govora na Arnu opaža zatamljeno podrugivanje. »Zar gospodin ne poznaje obujam prsta, koji je bez sumnje dosta puta stisnuo?« upita bezazlenim licem, ali kao razborit čovjek odmah se sâm ispravi, držeći poput svih svojih zemljaka, da bi bila uvreda nago vijestiti komu, da ne zna, kako se ljubi i grli, dok svakome godi, kad mu natukneš, da umije griješiti, — pa zato pruži Astorru dva prstena, jedan veći, drugi manji, spustivši ih spretno sa palca i kažiprsta svojih ruku među oba palca i kažiprsta kaludjerova. »Za obje ljube vašega gospodstva«, šapne naklonivši se.

Prije nego što je kaludjer mogao prigovoriti razuzdanim trgovčevim riječima, osjeti snažan udarac konjskog oklopa, koji ga je tako nemilo zahvatio, da je ispustio manji prsten. U isti čas zaori mu u ušima zaglušujući glas od osam trubalja. Vojnička glazba germanske tjelesne straže namjesnikove jašila je preko mosta u dva reda, u svakom redu po četiri konjanika, rastjerujući skupljene ljude i pritiskujući ih o kamenu ogradu.

Čim su trubljači projašili, spravi kaludjer brže veći prsten, pa se sagne za manjim, koji se bio otkotrljao među kopita konjska.

Odavna sagrađeni most bio je u sredini istrošen i izduben, da se prsten skotrljao u udubinu, te se

uspeo na drugu stranu, ubrzan vlastitim kretanjem. Tu je mlada sobarica, imenom Isotta, ili kako su ju u Padovi zvali od milja: »Sotta«, uhvatila okrugli, sjajni predmet, ne mareći, da bi je konji mogli zgaziti. »Prsten sreće!« usklikne nerazumni stvor i natakne ga mladjahnoj gospodarici, koju je pratila, s djetinjastim veseljem na vitki prst, četvrti na lijevoj ruci, koji joj se zbog svoga lijepoga oblika pričinjao osobito pristalim. Ako se ne varam, nosi se u Padovi, kao i ovdje u Veroni, vjenčani prsten na lijevoj ruci.

Plemenita gospodjica očevidno se naljutila zbog lakrdijašenja svoje služavke, ali se donekle ipak i obradovala. Živo je prionula, da s prsta skine tudji prsten, koji joj je pristajao kao saliven. U taj mah stane iznenada pred nju kaludjer i podigne ruke, ugodno iznenadjen. Desnu je ruku rastvorio, pruživši je preda se, a lijevu podigao prema srcu, jer je unatoč bujnoj ljepoti po vanredno vitkom vratu djevojčinu, a još više po uzbudjenosti svoje duše prepoznao dijete, kojoj je nježnu glavu vidio na krvnikovu panju.

Dok je djevojka uzrujano i znatiželjno gledala kaludjera, te se naprezala, da skine prsten, oklijevaše Astorre, da ga natrag zatraži. »Mlada gospodarice«, počne on, ali u isti čas obuhvatiše ga dvije oklopljene ruke, koje su ga podigle u vis. U tili čas bio je pomoću drugoga oklopnika posadjen na vatrenog konja. »Daj da vidimo«, zaori dobroćudan smijeh — »nisi li zaboravio jahati«. Bio je Germano, koji je predvodio njemačku kohortu, što je po zapovijedi tiraninoj jašila na smotru izvan grada na ravnici padovansku. Opazivši iznenada prijatelja i svojaka na ulici, osmijelio

se na nedužnu šalu, da ga podigne na konja, s kojega je jahač, mladi Nijemac, na njegov mig bio sjahao. Osjetivši vatrena životinja, da ju je drugi zajahao, propne se nekoliko puta neobuzdano, pa tako nastade stiska konjâ na tijesnom mostu, a Astorra, komu je kukuljica pala s glave i koji se jedva držao u stre-menu, prepoznade zaprepašteni narod. »Kaludjer! Kaludjer!« vikali su i pokazivali ga sa svih strana, ali uto je bučna četa prevalila most i zakrenula za ugao ulice. Trgovac, koji je ostao neisplaćen, potrči za njim, ali jedva dvadeset koračaja, jer se pobjao za robu, koju je ostavio na brizi nejakom jednom dječarcu; po klicanju svjetine razabra, da ima posla s poznatom ličnošću, koju će lako naći. Potražio je, da mu pokažu palaču Astorrovu, gdje se najavio danas, sutra, prekosutra. Prva dva puta ne izradi ništa, zatekavši u palači kaludjerovoj veliku zabunu i metež, a treći put opazi pečat tiraninov, utisnut na zaključanu kapiju. S Ezzelinom ne htjede kukavica da ima posla i tako izgubi utržak.

Žene podjoše protivnim smjerom, pošto se je Antiopi i lakomisljenoj sobarici pridružila još i treća, koja ih je u stisci na mostu bila izgubila. Ta treća bila je žena čudna pogleda, kako se činilo, prije reda ostarjela, duboko navoranoga lica, sijedih čuperaka, uzrujanih kretanja, a vukla je svoje zanemareno ali otmeno odijelo po uličnom prahu.

Sotta poče starici, koja je zacijelo bila majka mlade plemkinje, s ludom obiješću pripovijedati o događaju na mostu: Kaludjer Astorre — i ona ga je upoznala po klicanju svjetine — koji bi imao da se ženi, što je svemu gradu bilo poznato, dobacio je go-

spodjici prsten, a kad je ona, t. j. Sotta, shvativši mig providnosti i kaludjerovu lukavštinu, miloj djevojci natakla prsten, stupio je monah pred nju, a kad mu je Antiopa htjela, kako se pristoji, povratiti prsten, stavio je on razdragano ljevicu na srce — evo ovako — a desnicu ispružio odbijajući, koja kretnja u cijeloj Italiji ne znači ništa drugo, nego: »Zadrži, ljubo!«

Napokon dodje do riječi zaprepasjena Antiopa, zaklinjući majku, da ne vjeruje ludom blebetanju Isottinu, ali je bilo uzalud. Madona Olimpija podigne ruke prema nebu, pa nasred ceste zahvali iz sve duše svetom Antunu, što je njezinu svakidašnju molitvu mimo svako očekivanje uslišao i njezinoj miljenici pribavio kreposnog muža, po rodu joj ravna, jednog od svojih rođenih sinova. Pri tom se tako čudno ponašala, da su joj se prolaznici smijali, pokazujući na čelo. Zbunjena Antiopa nastojala je iz petnih sila, da majku odvrati od varavog maštanja, ali uzalud, jer je starica strastveno dalje gradila zračne kule.

Tako stigoše gospodje u palaču Canossa i sretoše pod lûkom kapije gizdavo nacifranoga majordoma, koga je pratilo šest raskošno odjevenih slugu. Zakoraknuvši sa strahopočitanjem natrag, pusti gošpodin Burcardo, da madona Olimpija prva padje preko stuba, pa došavši u pustu dvoranu, nakloni se tri puta odmjereno, sve dublje, dolazeći joj pri tom uvijek bliže, te izusti polagano ovaj svečani govor: »Preuzvišenosti, mene šalje Astorre Vicedomini, da visokoiste najsmjernije pozovem njegovim zbozalicijama, za danas«, s teškom mukom proguta stavak: za danas deset dana, kad zazvoni na večernju.

Dante zastade. Priča ležala je pred njim u raskošnom obilju; ali je njegov strogi umjetnički duh izabirao i pojednostavnjivao. Tada mu dovikne Cangrande:

»Čudim se, dragi Dante, kako si tvrdo i ujedljivo orisao svoga Firentinca! Tvoj Niccolò Lippo dei Lippi prognan je na osnovu nepravedne osude podmićenih sudaca. On sâm je lihvar, ulizica, lažac, podrugljiv besramnik i kukavica, sve »kako je to običaj u Firenci«. A to je samo sitan plamičak ognjene kiše kletava, kojim si svoj rodni grad Firencu obasuo, samo talog onih žučljivih tercina, što ih u »Božanskoj komediji« daješ da okusi tvoj rodni grad. Moram ti reći, da nije nimalo plemenito, ružiti svoju kolijevku, sramotiti svoju majku! Ne dolikuje ti! Vjere mi, rdjavo se doimlje! — Zato hoću da ti pričam o igrokazu s marijonetama, što sam ga onomadne vidio u areni, obilazeći preobučen usred puka. Ti prčiš nos zbog moga lošega ukusa, što se u dokolici veselim lutkama i larkdijašima. Ali svejedno, podji sa mnom pred malu pozornicu. Što vidiš? Muža i ženu, kako se svadjaju. On ju bije, a ona plače. Susjed pruža glavu kroz prtvorena vrata, upućuje i opominje ih, miješajući se u njihovu raspru. Ali gle! odvažna se žena okrene protiv nametljivaca i počne braniti muža. »Kad mi se mili, da budem bijena!« poviče jaučući. Ovako će, dragi moj Dante, govoriti i čovjek plemenita osjećaja, komu rodni grad nanosi nepravdu: Hoću, da budem bijen!«

Mnogi mladi slušači upriješe oštre poglede na Firentinca. Ovaj bez riječi zastre glavu. Što se zbivalo u duši njegovoj, ne bi nitko znao reći. Kad je

glavu opet podigao, bilo mu je čelo čemernije, usta grkija, a zavinuti nos oštrij.

Dante je prisluškivao. Oluja je hujala oko uglova kule i silom rastvorila slabo pritvoren kapak prozora. Monte Baldo bio je poslao prvu mećavu. Vidio si, kako pahuljice praminjaju u vrtlogu, osvijetljene plamenom ognjišta. Pjesnik promatraše snježni vihor, a dani života, koji su nečujno prolazili, pričinjali su mu se slični toj blijedoj hajci i bijegu pahuljica, osvijetljenom nestalnim crvenlom. Tresao se od zime.

A njegovi tankočutni slušači osjećahu s njim, da njega ne zakriljuće vlastiti krov, nego da ga prolazna milost nepostojanih pokrovitelja zaštićuje od zime, koja je snijegom zamela ceste i puteljke. Svi su njegovu bol razumjeli, a nitko bolje nego Cangrande, koji je bio velike duše. Među njima je sjedio čovjek bez domovine, beskućnik!

Knez se digno, otoresavši lakrdijaša kao pahuljicu sa plašta, stupi pred prognanika, primi ga za ruku i odvede na svoje mjesto, blizu vatre. »Ovo mjesto dolikuje tebi« reče, a Dante se ne usprotivi. Cangrande sjede na ispražnjeni podnožak. Odande je mogao udobno promatrati obje žene, među kojima je sada putnik i pjesnik »Pakla« sjedio, obasjan žarkom vatrom, te ovako nastavljaop pripovijest:

»Dok su manja zvona padovanska zvonila na večernju, sastadoše se pod cedrovim stupovljem svečane dvorane porodice Vicedomini, ostaci dvanaest plemenitaških porodica, iščekujući dolazak domaćina. Dijana se nije micala od oca i brata. Tihi je razgovor romonio. Muževi su ozbiljno i temeljito pretresivali

političko znamenovanje ženidbe izmedju dviju znamenitih patricijskih porodica. Mladići su u pô glasa zbijali šale o kaludjerovoj ženidbi. Gospodje se zgražale zbog svetogrđa unatoč papinskom breveu, dok su događaj blaže prosudjivale majke, okružene kćerima u naponu ljepote, ispričavajući kaludjera silom prilika ili dobrotom njegovom. Djevojke su bile u živom iščekivanju.

Prisutnost Olimpije Canosse pobudi čudjenje i tjeskobu, budući da je bila nametljivo, gotovo kraljevskim sjajem odjevena, kao da joj kod ove svečanosti pripada jedna od glavnih uloga. Sveudilj je govorila s pretjeranom rječitošću Antiopi, koja je plaho šapćući molila razdraženu majku da se umiri. Madona Olimpija već se na stepenicama bila jako razljutila, kad ju je Gocciola, držeći u ruci novu grimiznu kapu, urešenu srebrnim zvončićima, sa strahopočitanjem pozdravio, dok je gospodin Burcardo primao druge goste. Stojeći s ostalima, uznemirivala je ili nagonila u strah svoje plemićske drugove pretjeranim kretnjama. Namigujući ili dižući bradu upozoravali su svi na sirotu ženu. Nitko se nije mogao dosta načuditi, kako ju je kaludjer mogao pozvati i svatko je pouzdano očekivao, da će Astorra kakvom budalaštinom dovesti u nepriliku.

Burcardo navijesti dolazak domaćina. Kad se Astorre bio riješio Germana, pobrzao je do mosta, gdje nije ni prstenu ni gospodjama više bilo traga. Prigovarajući sâm sebi, premda je zapravo puki slučaj svemu bio kriv, stvorio u to kratko vrijeme, što mu je do večernje još bilo preostalo, nepokolebivu odluku, da će odsele raditi samo ono, što mu bude raz-

bor nalagao. S tom namjerom stupi u dvoranu među skupljene goste. Pod pritiskom opće pažnje, društvenih formi i ustaljenog saobraćaja osjećao je, da ne smije kazivati istinu, kakva jest u svoj golotinji svojoj, nego da ju mora ublažiti i poljepšati. Tako se nehotice držao sredine između istine i lijepe spoljašnosti, te je govorio bez prikora.

»Gospodo i plemićski drugovi! Smrt je obilno kosila po našem plemenu Vicedomina. Kako me pred sobom vidite, u crninu zaodjenuta, žalim za ocem, trojicom braće i trima sinovcima. Pošto me je crkva lišila zavjeta, a ja ozbiljno ispitao savjest, da nisam smio ostaviti neuslišanu molbu oca na umoru, koji je želio dalje živjeti u sinu i unuku, vi ćete — nastavi jedva čujnim glasom — »različito prosudjivati moj korak, odobravajući ili zamjerajući, po pravdoljublju ili dobrohotnosti, koja vam je sopstvena. No u tome ćete se svi složiti, da mi po mojoj prošlosti ne bi pristajalo oklijevati ili izabirati, nego da je u ovim prilikama jedino ono, što je najbliže i netraženo, Bogu ugodno. A tko mi je bliži, nego neutješivom žalošću za mojim zadnjim bratom sa mnom ujedinjena djevičanska udova? Stoga sam kraj smrtne postelje mloga oca primio ovu ruku, kako ju sada primam« — stupivši pred Dijanu, povede je u sredinu — »pa ju prstenujem vjenčanim prstenom«. — Prsten joj je pristajao. I Dijana natakne kaludjercu na prst zlatan prsten. »Ovo je prsten moje majke«, reče — »koja je bila istinoljubiva i kreposna žena. Dajem ti prsten, koji je održao vjeru«. — Svi prisutni premumljaše svečanu čestitku i time se završio ozbiljni čin. Samo stari Pizzaguerra, častan starina — škrtost je naime

zdrav porok, pa s njim može čovjek da dočeka veliku starost — istisnu običajnu suzu.

Madona Olimpija gledala je, kako joj se zračne kule razbuktavaju živim plamenom, kako im se stupovi ruše i balvani pucaju. Ona pokroči korak napred, kao da se htjela uvjeriti, da ju oči ne varaju, pa pobrza napred u još većoj uzbudjenosti, stade pred Astorra i Dijanu s nakostrušenom sijedom kosom, a bujica njenih bijesnih riječi jurila je i rušila se kao uzburan nared.

»Kukavče!« vikala je. »Protiv prstena na prstu ove žene svjedoči drugi prsten, koji si još prije dao«. Ona povuče za sobom Antiopu, koja ju je sa sve većim strahom slijedila i kretnjama zaklinjala, te podigne ruku djevojčinu. »Ovaj si prsten mome djetetu nataknuo na prst prije jedva jednoga sata na mostu kod Firentinca«. Toliko joj je mašta iskrivila događaj. »Bezbožniče, preljubni kaludjeru! Zar se ne rastvara zemlja, da te proguta? Objesite fratra vratara, koji je pijan hrkao, pa te pustio, da utekneš iz ćelije. Htio si ugoditi svojim požudama, ali si mogao drugu žrtvu odabrati, a ne nepravedno progonjenu, bijednu udovu i nezaštićenu sirotu!«

Mramorni se pod ne rastvori, a u pogledima prisutnih čitala je nesretnica, koja je opravdani materski gnjev zaodjevala u slabe riječi, očevidnu porugu ili drugačije milosrdje, nego što ga je mislila naći. Za sobom razabra jasno prošaptanu riječ: »Ludjakinja!« i srdžba joj se izvrne u bezumni smijeh. »Ta pogledajte ovoga glupana«, smijaše se grohotom — »koji je između ove dvije djevojke mogao tako budalasto odabrati! Pozivam vas, gospodo, da sudite,

•

kao i svakoga, kome je Bog dao oči. Pogledajte ovu umiljatu glavicu, ovu bujnu mladost — ostalo nisam upamtio, ali jedno mi je ostalo u svijesti: Svi mladići u dvorani Vicedomina, među kojima je dosta njih razuzdano živjelo, svi mladići, bili oni čisti ili ne bili, nisu htjeli više ni gledati ni slušati, zgražajući se nad sablažnjivim riječima i kretnjama majke, koja je nogama gazila pristojnost i stid pred rođenim djetetom, nudeći ga kao svodilja.

Svi prisutni sažaljavahu Antiopu. Samo Dijana, iako nije sumnjala u vjernost kaludjera, osjećala je neki pritajeni bijes na ljepoticu, koja je njezinom vjereniku bila tako besramno ponudjena.

Antiopa je bez sumnje u toliko kriva, što je onaj nesretni prsten zadržala na ruci. Možda je to učinila, da ne bi razdražila majku, koja je samu sebe zaludjivala, nadajući se, da će majka zbiljom razočarana, po svom običaju iz penosa zapasti u malodušnost, da će prevrtati očima i možda koju riječ promumljati, ali da će inače sve bez smetnje proći. Ili je i Antiopa, mladenački nestašna, zamočila vršak prsta u ključajući izvor priča? Nije li već i sâm susretaj na mostu bio čudan, pa zar bi bilo čudnije, da je kaludjer nju izabrao za vjericu, nego što je bila sudbina, koja ga je otela manastiru?

Sada ju je zadesila strašna kazan. U koliko to može besraman gcvor, razgolila ju je rođena majka pred prisutnima.

Sve tamnije rumenilo oblijevalo joj je čelo i zatiljak. Nato započe u sveopćoj tišini naglas gorko plakati,

I sijeda Menada slušala je taj plač preneraženo. Tada joj strašna bol bljesne preko lica, podvostručivši joj bjesnilo. »A ta druga«, zavrišti, pokazujući na Dijanu — »iz surove gromade isklesani glomazni komad mramora! Ta neuspjela divska žena, koju je Bog otac skrpario, dok je kao kalfa učio mijesiti! Odurnog i nezgrapnog tijela bez života i duše! A tko bi joj i dao dušu? Eastardska mati, blesasta Orsola? Ili zar onaj suhi škrtac? Samo nerado udijelio joj je mršavu milostinju od duše«.

Stari se Pizzagnera nije uzrujavao. Jasnim razborom škrcu nije puštao s vida, koga je imao pred sobom. No kći njegova Dijana nije se na to obazirala. Razdražena prostim izrugavanjem tijela svoga i duše i silno uvrijedjena, skupi obrve i zgrči pesti. Razbjesnila se, što joj ludjakinja nije ni roditelje puštala na miru, majku u grobu pogrdila, a oca javno žigosala. Od naprasitosti problijedi, ne mogući se više obuzdati.

»Kučko!« poviče i udari Antiopu u lice; očajna se djevojka naime bacila pred majku. Antiopa vrisne, da se je dvorana i sva srca u njoj potresla.

No sada se odjedared okrenuše kotači u glavi ludjakinje. Neizmijerna razjarenost utone u neizrecivom jadu. »Udarili su dijete moje!« zajeca i pade na koljena s uzdahom: »Zar više nema Boga na nebu?«

Mjera je sada bila prevršena. Čaša bi već prije bila prekipjela, ali zla kob bila je brža, nego što bi usta moja mogla da ispriповjeda, tako brza, da ni kaludjer, ni blizu stojeći Germano ne mogoše zaustaviti uzdignute ruke Dijanine. Askanije obuhvati ludjakinju, drugi mladić je zgrabi za noge — jedva se opirala — tako te ju odnesoše, u nosiljku položiše i kući otpremiše.

Još su stajale Dijana i Antiopa jedna protiv druge, jedna blijedja od druge, Dijana u skrušenom pokajanju iza naglo utišane srdžbe, a Antiopa ne nalazeći riječi; ova nije mogla ni šaptati, nego je samo nečujno micala usnama.

Što je sada kaludjer primio za ruku Antiopu, da ju otprati kući, udovoljio je time samo viteškoj dužnosti domaćina, čija je vjerenica zlostavila gošću. Svima je to bilo sasvim razumljivo. Osobito je Dijani moralo biti stalo do toga, da žrtvu svoga nasilja što prije izgubi s vida. Nato se udalji i ona s ocem i bratom. Sabrani gosti smatrahu takodjer najpodesnijim, da se svi do jednoga izgube.

Uto nešto zazvoni ispod stola, na kome je bilo ciparskog vina i amarela. Lakrdijaška kapa ukaže se, a Gocciola izgmiže četveronoške iz svog slasnog skrovišta. Po njegovu nazoru sve se prekrasno svršilo; ta mogao je sad da se do mile volje najede amarele i pije jednu čašu ciparskog vina za drugom. Tako se zabavljao još neko vrijeme, dok ne začu korake. Htio je da utekne, ali pogledavši zlovoljno narušitelja njegovoga mira, pričini mu se bijeg suvišnim. Vraćao se kaludjer, koji je bio isto tako razdragan i opojen kao i on, jer se kaludjer — —

— — zaljubio u Antiopu«, prekide pripovjedača kneževa prijateljica, smijući se grčevito.

»Dobro si primijetila, gospodarice, kaludjer se zaljubio u Antiopu«, ponovi Dante tragičnim glasom.

»Naravski!« »Kako i ne bi?« »Moralo je tako doći!« »Tako biva obično!« orilo se sa svih strana iz redova slušateljskih.

»Samo polagano, mladići!« prekoravao ih je Dante. »Nipošto, tako ne biva obično. Mislite li, da je ljubav, koja se podaje svim životom i svom dušom svojom, svagdašnja pojava, ili držite li može biti, da ste i vi tako ljubili ili da tako ljubite? Ne zavaravajte se! Svatko govori o dusima, ali ih je malo tko vidio. Navest ću vam nepobitnog svjedoka. U ovoj kući ide od ruke do ruke knjiga priča, kakve su sada u običaju. Oprezno po njoj listajući, naidjoh među mnogim nesmisлом na istinsku riječ. Na jednom mjestu čitamo: »Ljubav je rijetka i obično se zlo svršava«. To je Dante ozbiljno govorio. Zatim se naruga: »Budući da ste svi u ljubavi tako iskusni, ne bi pristajalo, da od ljuvene strasti svladani mladić govori na moja usta bez zubi, izostavit ću monolog, kojim se Astorre sâm odao, pa ću samo primijetiti: kad ga je razboriti Askanije čuo, preplašio se, te mu stao govoriti, da se opameti«.

»Tâ valjada ne ćeš svoju dirljivu pripovijest tako jadno osakatiti, mili moj Dante?« obrati se razdražljiva kneževa prijateljica uzdignutih ruku prema Fiorentincu. »Pusti kaludjera da govori, ne bismo li sa saučešćem saznali, kako se obratio od surove djevojke k nježnoj, od hladnokrvne k punoj osjećaja, od kame-nog k živom srcu —«.

»Jest, Firentinče«, upade joj u riječ duboko uzbuđena kneginja tamno užarenih obraza — »pusti kaludjera da govori, kako bismo u čudu saznali, na koji se način moglo dogoditi, da je Astorre, iako je bio neiskusni i prevarljiv, ostavio plemenitu ženu prevejanoj za volju — zar ti, Dante, nisi primijetio, da je Antiopa prevejanka? Slabo poznaješ žene! Zaista ti kažem«,

pri tome podigne snažnu ruku i stisne pest — »i ja bih bila udarila, ne sirotu ludjakinju, nego namjerno himbenu, koja se pod svaku cijenu htjela kaludjeru nametnuti!« I ona udari rukom po zraku. A druga zadrhće jedva primjetljivo.

Sjedeći prema njima, promatrao je Cangrande neprestano obje žene, te se divio svojoj kneginji i uživao u njezinoj velikoj strastvenosti. U taj tren pričinila mu se neprispodobivo ljepšom, nego li manja i nježna njena suparnica, koju joj je bio dao, budući da se najviši i najdublji osjećaji odrazuju jedino u jaku tijelu i snažnu duhu.

Dante se sada prvi i jedini put nasmija ove večeri, kad je razabrao, kako se žestoko obje žene zanihale na ljuljaški njegove priče. On ih pače počne draškati. »Moje gospodarice«, rece — »sto zahtijevate od mene? Nije razborito razgovarati se sâm sa sobom. Zar je ikada mudar čovjek govorio sâm sa sobom?«

Sada se pomoli iz 'polutame obijesna glava s kovrčastim uvojcima i paž, koji je valjada za kojim stolcem ili kakvim skutama čučao, poviče iza glasa: »Veliki majstore, slabo ti poznaješ sebe samoga ili barem tvrdiš, da se ne poznaješ! Znaj, Dante, nitko ne govori radije sâm sobom nego ti, tako da nesamo nas glupe dječake ne vidiš, nego i ljepoticu ne pozdravljaš, puštajući je, da kraj tebe prodje«.

»Zar doista?« upita Dante. »Gdje se to dogodilo? Na kojem mjestu i kada?«

»Jučer na mostu preko Adiže«, nasmiješi se dječak. »Ti si se bio naslonio na ogradu. U taj mah prodje dražesna Lukrecija Nani, dotaknuvši se tvoje

toge. Mi dječaci idjasmu za njom, diveći joj se, a prema njoj dodjoše dva vatrena ratnika, željni da ih ona pogleda svojim blagim očima. Ali ona je tražila tvoj pogled, jer se rijetko kakav smrtnik šetao paklom, ne opekavši se. Ti si, majstore, promatrao val, koji se váljao, ploveći sredinom Adiže, te si nešto šaputao«.

»Poslao sam pozdrav moru. Val je bio ljepši od djevojke. Ali da se povratimo onoj dvojici mahnitaca. Čuj, kako se razgovaraju! Zaklinjem vas svim muzama, odsad neka me nitko ne prekida, jer će nas inače zateći ponoć kraj ognjišta, gdje pripovijedamo priče.

Kad se kaludjer opet vratio u svoju dvoranu, pošto je Antiopu otpratio kući, — no zaboravio sam napomenuti, da nije susreo Askanija, premda je ovaj madonu Olimpiju u nosiljci istim putem otpremio kući. Prepuštivši posve poništenu ženu služinčadi, odjurio je nećak brže, k svome ujaku tiraninu, da mu suludi događaj prikaže kao najnoviju novost. Radije je Ezzelinu doušivao kakvu gradsku zgodu negoli odavao urotu.

Ne znam, da li je kaludjer doista bio tako naočit, kakvim ga je nazivao podrugljivac Askanije. Ali ga vidim, kako koraca kao čovjek u naponu mladosti. Krilatom koracima lebdi dvoranom, kao da ga nosi Zefir ili vodi božica Irida. Oči mu se kriješe, a on mumlja glasove iz govora blaženih. Istrusivši mnogo ciparskog vina, osjećao se i Gocciola razdragan i pomladjen. I pod njegovim tabanima rasplinjivao se mramorni pod u bijelo oblačje. Osjećao je neutaživu želju, da prisluškuje romon sa svježih usana Astorrovih, kao što se čovjek sažiba nad česmu, te počne kraj

njega ići uzduž dvorane, čas ukočeno koracajući, čas opet poskakujući, držeći čauški štap pod pazuhom.

»Nježnu glavu, koju je za oca htjela da žrtvuje, pružila je i za majku!« šaputao je Astorre. »Sramežljiva, kako se žarila! Zlostavljena, kako je trpjela! Pogodjena, kako je zavrishnula! Zar me je ikada ostavila, otkad joj je na panju glava ležala? Prebivala je u mom duhu. Pratila me svagdje prisutna, lebdjela mi je pred očima u molitvi, svijetlila se u mojoj ćeliji, lijegala na moje uzglavlje. Nije li umiljata glava sa bijelim vitkim vratićem ležala kraj glave svetoga Pavla?«

»Svetoga Pavla?« zaceri se ludjak.

»Svetoga Pavla na našem žrtveniku —«

»Sa crnom rudastom kosom i crvenim vratom na širokom panju, a sjekirom krvnikovom nad njim?« Gocciola je naime izvršavao katkada svoju pobožnost kod Franjevaca.

Kaludjer kimne glavom. »Kad bih dugo promatrao sliku, trgnula bi se sjekira, a ja bih protrnuo od užasa. Nisam li prioru sve priznao u ispovijedi?«

»Pa što je rekao prior?« ispitivao ga je Gocciola.

»Sinè, ugledao si preteču nebeskog slavlja. Ne brini se! Ambrozijskom vratiću ne će nitko ništa na žao učiniti!«

»Ali dijete je poodraslo, ovako visok!« draškao ga je zlobni lakrdijaš. Pri tome je podigao ruku, a zatim spustio, držeći je nad podom. »A mantija vaše presvijetlosti pala je tako nisko«, cerio se ludjak.

Prostota ovoga govora nije se dojmila kaludjera. Stvaralačka vatra bila se iz ruke Antiopine prelila u njegovu i počela isprva nježno i blago, a kasnije sve žarkije i ljuće da mu izgara žile. »Slava Bogu na visini, koji je stvorio muža i ženu!« uklikne iznenada.

»Evu?« zapita lasrdijaš.

»Antiopu!« odgovori kaludjer.

»A što ćeš s onom drugom, velikom? Hoćeš li ju poslati u svijet, da prosjači?« Gocciola otare suze.

»Koja druga?« zapita kaludjer. »Zar ima žena, koja ne bi bila Antiopa?«

Ovo je bilo već i za lakrdijaša previše. Zablenuo se prestrašeno u Astorra, ali ga u taj mah netko spopade za šiju, odvuče do vratâ i baci na trijem. Ista ta ruka padne onda Astorru na rame.

»Probudi se, sanjaru!« dovikne mu Askanije, koji se povratio i čuo riječi zanesenog kaludjera. Onda povuče ushićenoga na klupu ispod prozora, pogleda ga odrešito okom u oko i prozbori: »Astorre, ti si pomjcrio pameću!«

Ovaj se isprva uklanjao kao zaslijepljen znatiželjnim pogledima, a onda mu se susretoše oči, pune zanosa, sa Askanijevima, ali ih brzo obori. »Čudiš li se?« zapita.

»Ni najmanje, kaošto se ne čudim plamenu, što bukti«, odvrati Askanije. »No budući da nisi slijepa elementarna sila, nego imaš volju i razbor, zgazi vatru, jer će drukčije proždrijeti i tebe i svu Padovu. Zar da te lakoumnik uči poštivati božanske i ljudske zakone? Zaručen si. To posvjedočava prsten na tvojoj ruci. Ako sada razriješiš zaruke, kako si razriješio svoj zavjet, pogazit ćeš svete običaje, dužnost, čast i gradski mir. Ne iščupaš li brzo i odvažno iz srca strelicu slijepoga boga Amcera, ubit će tebe, Antiopu i još nekolicinu, koga slučajno pogodi. Astorre! Astorre!«

Askanijeve obijesne usne začudiše se i same svečanim i ozbiljnim riječima, što ih je izgovorio u tje-

skobi duše svoje. Onda doda napola u šali: »Tvoje se ime, Astorre, ori kao trublja, pa te zove u boj protiv tebe samoga!«

Astorre se ohrabri. »Zar su mi dali ljubavni napitak?« usklikne. »Bjesnim, ludujem! Askanije, predajem se u ruke tvoje, sveži me!«

»S Dijanom ću te svezati!« reče Askanije. »Podji za mnom, da je potražimo!«

»Zar Dijana nije udarila Antiopu?« zapita kaludjer.

»Sve si ti to sanjao! Nisi bio pri svijesti. Zaklinjem te živim Bogom, hodi! Ja ti nalažem! Drukčije ću te spopasti i odvesti!«

Da se je Askanije htio oteti zbilji, dozvao bi ga u javu Germanov korak, koji se ozvanjao po trijemu. S odlučnim licem stupi Dijanin brat pred kaludjera, te ga primi za ruku. »Pomućena svečanost, svojače!« reče. »Sestra me šalje, ah, lažem... ona me ne šalje. Zatvorila se u svoju izbu, pa nariče, proklinjući svoju naglost — danas ćemo se još utopiti u ženskim suzama! Ona te ljubi, samo ne može da se očituje. Takvi smo svi u porodici; ni ja toga ne mogu. O tebi nije ni časka sumnjala. Stvar nipošto nije zamršena: negdje si izgubio prsten, ako je uopće bio tvoj, što ga je na prstu nosila mala Canossa.— kako se samo zove? da: Antiopa! Suluda ga je majka našla i pomoću njegovom splela priču. Antiopa je, dakako, nedužna kao novorođenče u čitavoj stvari — tko drukčije sudi, s time ću obračunati ja!«

»Sa mnom ne ćeš!« usklikne Astorre! »Antiopa je čista kao vedro nebo! Slučaj je otkotrljao prsten!« i on ispriповjedi sve krilatim riječima.

»Ali ni sestrì, koja je navalila, ne smiješ zamjeriti, Astorre«, ustvrdi Germano. »Krv joj je navrla u glavu, pa nije vidjela, koga ima pred sobom. Htjela je da pogodi ludjakinju, koja joj je pogrdila roditelje, a zahvatila je milo nedužno stvorenje. No Antiopa mora da se pred Bogòm i ljudima opet uzvisi i da joj se oda svaka čast. To neka bude moja briga, svojače! Ja sam Dijanin brat. Stvar je jednostavna«.

»Neprestano govoriš, ali te ja ipak ne razumijem, Germano! Što si naumio? Kakvu ćeš zadovoljštinu pružiti sirotici?« upita Askanije.

»To je bar jednostavno«, ponovi Germano. »Ponudit ću Antiopi Canossi svoju ruku i oženiti se njom«.

Askanije se uhvati za čelo. Udarac ga je omarao. Ali kad je, snašavši se brzo, stvar izblizega promotrio, svidi mu se snažno sredstvo, no ipak baci bojažljiv pogled na kaludjera. I ovaj se opet bio sabrao, pa je šutio mukom i pozorno slušao. Osjećaj poštenja kod ratnika ozvanjao se kao jasan zov u pustoši njegove duše.

»Tako ću pogoditi dvije muhe jednim udarcem«, objašnjavao je Germano. »Djevojci će biti vraćena čast i poštenje. Rado bih vidio čovjeka, koji bi moju ženu ogovarao! A ujedno ću izmiriti vas, bračne drugove. Dijana se ne treba više ni tebe ni sebe stiditi, a i od svoje naprasitosti bit ćeš temeljito izliječena. Uvjeravam te, ozdravila je zauvijek!«

Astorre stisnu mu ruku. »Ti si čestit čovjek!« reče mu. Volja, da odoli hrabro svojoj idealnoj ili zemaljskoj ljubavi, ojača u kaludjeru. Ali volja njegova nije bila slobodna, ni krepost nesebična, jer se hvatala opasna sofizma: »Kaošto ću ja grliti neljubljenu«, tješio

se Astorre — »tako će i Antiopa morati da se prepusti zagrljaju neljubljenoga, koji ju prosi na brzu ruku, da popravi tuđu nepravdu. Svi se odričemo. Odricanje i trpljenje u svijetu, kao i u manastiru!«

»Što mora da bude, ne volim odgadjati«, požurivao je Germano. »Drukčije bi se u besanici po krevetu bacakala«. Ne znam, da li je mislio Dijanu ili Antiopu. »Svojače, ti ćeš mi biti svjedokom: strogo ću se držati običaja«.

»Nipošto!« vikne Askanije prestrašen. »Ne vodi Astorra, nego mene!«

Germano potrese glavom. »Prijatelju Askanije, ti nisi podoban, da budeš ozbiljan vjenčani svjedok. A i brat moj Astorre uporno će tražiti, da za mene snubi. Od velike česti stvar je ovo njegova. Zar ne, Astorre?« Ovaj kimne glavom. »Onda se pripravi, svojače, i objesi lanac oko vrata!«

»Kad budeš prolazio dvorištem, zaroni glavu u zdenac!« našali se Askanije. »A ti, Germano, imaš na sebi oklop? Dolikuje li ženiku ova bojna sprema?«

»Oklopa već davno nisam svukao, a i pristaje mi. Zašto me, Askanije, gledaš tako od glave do pete?«

»Pitam se, odakle ovom oklopniku tolika sigurnost, da se skupa sa jurišnim ljestvama ne sunovrati u jarak?«

»O tom nema sumnje, kako će se ona ponijeti«, odvrati Germano spokojno. »Hoće li osramočena i zlostavljena vitez u uskratiti ruku? Onda bi bila još veća luda nego što joj je majka. To je bar jasno kao sunce, Askanije. Hajdemo, Astorre«.

Dok je Askanije skrštenih ruku razmišljao o novom preokretu prilikâ, ne znajući, da li sve ovo vodi

na dječje igralište ili na groblje, stupali su prijatelji njegovi iz mladih dana do nedaleke palače Canossa.

Vedri je dan dogarao u čistom, žarkom večernjem rumenilu, a zvona ozvanjala pozdrav Gospin. Kaludjer je govorio u sebi običajne molitve, a njegov, na uzvisini sagrađeni manastir, produljivao je slučajno zvonjavu za nekoliko spokojno-turobnih udaraca, kad su ostala gradska zvona već bila umukla. I kaludjerovo se srce spokoji u sveopćem miru.

U taj mah pade mu pogled na lice prijateljevo, zadržavši se na otvrdnulim crtama. Bili su vedri i veseli, bez sumnje poradi ispunjene dužnosti, ali i poradi neznane i neopažene sreće, da će pristati u luki blaženstva pod jedrom, nabujalim zbog časnog, viteškog djela. »Slatka nevinost!« uzdisaše ratnik.

Sa strahovitom brzinom shvati kaludjer, da Dianin brat sâm sebe vara, držeći se nesebičnim, jer je Germano počeo ljubiti Antiopu i postao njegovim suparnikom. U prsima osjeti Astorre oštar ujed, onda drugi još ljući, da bi mogao zavrисnuti. A sada je već čitavo gnijezdo ljutih zmija rovalo i gmizalo po njegovim grudima. Gospodo, očuvao nas Bog svekoliike, muško i žensko, od ljubomornosti! Nema strašnije muke, a tko od nje trpi, jadniji je od onih, koji su u mom »Paklu« osudjeni na vječne muke!

Sa zategnutim licem i tjeskobnim srcem išao je kaludjer za samosvjesnim snubokom preko stuba palače. Kuća je bila prazna i zapuštena. Madona Olimpija mora da se zaključala. Sva vrata bila su širom otvorena, a služinčetu nikakovom ni traga. U polutami prodjoše čitavim nizom sobâ, a na pragu po-

sljednje zaustaviše se, budući da je ondje mlāda Antiopa sjedila kraj prozora.

Lūk prozora naličio je vrškom svojim na list djeteline, a bio je zažaren večernjim rumenilom, što je dražesnoj djevojci u polukrugu obasjavalo grudi i zatiljak. Razbarušena njena kosa naličila je šiljcima trnove krune, a žedne joj usne upijale su nebesko rumenilo. Zlostavljena djevojka ležala je umorna pod bremenom pretrpljene sramote, zaklopivši oči i spuštivši ruke, ali u nutrini duše radovala se uživajući u pretrpljenoj pogrdi, jer ju je ta pogrda zauvijek sjediniła s Astorrom.

Ne rasplamćuje li još i danas, a tako će biti do vijeka, duboko saućešće najuzvišeniju ljubav? Tko će odoljeti pogledu ljepote, kad nepravedno trpi? Ne ću da hulim i dobro znadem razliku, ali su i božanskoga Spasitelja bičevali, a mi mu cjelivamo masnice i rane.

Antiopa nije razmišljala, da li ju Astorre ljubi. Ona je to pouzdano znala. O tom nije bilo sumnje. Bila je o tom dublje uvjerena, nego o dahu svojih grudi, o kucajima srca svojega. Ni rječce nije s Astorrom progovorila cijelim putem, što su ga zajedno prevalili. Ruke nisu trebali jače stiskati jedno drugome ni kod zadnjeg koraka, jer su im bile kao srasle. Jedno se bilo prelilo u drugo, kao dva duhovna plamena, te se pri rastanku jedva mogahu odijeliti, kaošto je teško i koren iščupati iz zemlje.

Antiopa je posegnula za tudjim dobrom i počinjala otimačinu na Dijani gotovo nedužna, ne imajući više ni savjesti ni samosvijesti. Padove, koja ležāše pred njom sa svojim tornjevima, majke, zarukā kaludjerovih, Dijane, čitavog svijeta svega je bilo nestalo do bezdana nebeskoga, a taj je bio pun svijetla i ljubavi!

Astorre se na stubištu borio sâm sobom od prve do zadnje stepenice i mislio, da je izvojštio pobjedu. Ja ću se žrtvovati, hvalisao se sâm pred sobom, i Germana ću podupirati u prosidbi. — Na najgornjoj stepenici zazove sve svece, u prvom redu svetoga Franju, koji je prvi u samopregoru. Mašio se u njedra, držeći da je, s nebeskom pomoći jak kao Herkul, zadavio zmije. Ali je svetac sa pet brazgotina odvratio glavu od nevjernoga učenika, koji je prezreo redovničko uže i mantiju.

Pokraj njega stojao je Germano i razmišljao o govoru, što će ga izreći, ali je mogao smisliti samo dva argumenta, koji su mu od prvoga početka bili jasni. Uostalom, bio je pun samopouzdanja — ta već je više puta govorio svojim germanskim konjanicima uoči bitke — a nije se ni djevojaka plašio. Samo mu je teško čekati kao i uoči bitke. Zato udari tiho mačem o oklop.

Antiopa se trgne, pogleda onamo, digne se naglo, te stane okrenuvši ledja prema prozoru zasjenjena lica pred muževima, koji su joj se u polutami klanjali.

»Utješi se, Antiopo Canossa!« govorio je Germano. »Dovedoh ti Astorra Vicedomini, koga nazivaju kaludjerom, supruga moje sestre Dijane, kao valjanog svjedoka. Gle, dodjoh, da te od tebe same isprosim, kad si ostala bez oca, a imaš takvu majku. Moja se je sestra zaboravila«, navlaš nije htio da se posluži oštrijim izrazom, kako se ne bi ogriješio o Dijanu, koju je poštivao — »pa zato evo dodjoh ja, brat njezin, da popravim, što je sestra pokvarila. Dijana s Astorrom, a ti sa mno^m poći ćete jedna prema drugoj, da si za znak izmirenja pružite ruke«.

Kad je kaludjer u osjetljivom svome srcu razabrao, kako je Germano surovo izjednačio zlostavljanje i patnju, zlostavljača sa zlostavljenom, začudi se (ili se to maknula ljutica zmija u njegovom srcu?) i šapne oklopniku: »Germano, tako se ne prosi djevojka!«

Germano ga je čuo, pa budući da je Antiopa u tami mûkom mučala, ozlovolji se. Premda je osjećao, da bi morao blaže govoriti, postao je još osorniji. »Bez oca i kraj takove majke«, ponovi on — »trebate muške zaštite! To ste danas mogli iskusiti, mlada gospodariče! Jamačno ne želite da budete još jedanput pred cijelom Padovom osramoćeni i zlostavljani! Povjerite se meni posvema, a ja ću vas štititi od glave do pete!« Germano je tu mislio na svoj oklop.

Astorru se pričini ovaj način prošnje užasno tvrdim: Germano je postupao s Antiopom, po njegovu mišljenju, kao sa ratnom zarobljenicom — (ili je zasuknula zmija?) — »Tako se ne prosi djevojka, Germano!« zasopće opet. Germano se napola okrene. »Ako se ti bolje razumiješ u taj posao, prosi ti mjesto mene, svojače«, reče zlovoljno, pa se ukloni, stupivši na stranu.

Tada se približi Astorre, te prignuvši koljeno, podigne ruke, pri čemu su mu se vršci prstiju doticali, a plahi mu pogledi stali pitati nježnu glavu na izbljedjeloj zlatnoj pozadini: »Kako da ljubav nadje riječi?« promuća. Sumrak i mûk.

Napokon zašapuće Antiopa: »Za koga snubiš, Astorre?«

»Za ovoga ovdje, mojega brata Germana«, protisne on kroz usne. U taj mah ona zastre rukama lice.

Sada izgubi Germano strpljivost. »Hoću da se s njom jasno porazgovorim«, izvali, te upita djevojku surovo: »Antiopo Canossa, reci mi kratko i jasno, hoćeš li da budeš mojom ženom ili ne?«

Antiopa potrese malu glavu lagano i jedva primjetljivo, ali kraj sve veće tmine mogao je jasno razabrati, da ga odbija.

»Odbijen sam«, reče Germano suho. »Hodi, svojace!« i ostavi dvoranu, koracajući isto tako čvrsto, kako je bio u nju i stupio. No kaludjer ne podje za njim.

Astorre ostade u položaju poniznog molitelja. Onda drhćući primi drhtave ruke Antiopine, te ih odvoji od njezina lica. Ne bih znao reći, koja su usta potražila druga usta, jer se odaja bila već sasvim zamračila. A i tako je u njoj sve bilo tiho, da bi zaljubljenici lako mogli razabrati, kako netko u obližnjoj izbi mumlja molitve, kad im duša ne bi slušala burno klicanje i zborove blaženih. Kraj Antiopine odaje, nekoliko stepenica niže, nalazila se naime kućna kapelica, a sutra se po treći put vraćao dan, u koji je smaknut grof Canossa. Iza ponoći imala se služiti zadušnica u prisutnosti udovice i osirotjele kćeri. Već je bio i svećenik došao i čekao ministranta.

Ni podzemnog mumljanja nije razabralo njih dvoje, ni papučâ madone Olimpije, što ih je, hodeći, po podu vukla, tražeći kćer, koju je pri slabom svijetlu kućne svjetiljke u zagrljaju kaludjerovu tiho i pažljivo promatrala. Madona se Olimpija nije čudila, što je najdrskija laž neobuzdane mašte postala zbiljom, kad su joj oči ugledale te nježno zagrljene spodobe, ali valja ludjakinji i to priznati, da nije osjetila

ni ikakovo čuvstvo osvete. Nije uživala u gorkim bolima, koje su čekale nasilnu Dijanu, već je u njoj prevladalo čisto materinsko veselje videći, gdje joj dijete po vrijednosti ocjenjuju, žude za njim i ljube ga.

Kad je oštra zraka materina žiška mladi par pogodila i njih dvoje u čudu podiglo oči, upita majka mekanim i prirodnim glasom: Astorre Vicedomini, lju-biš li Antiopu Canossu?«

»Nadasve, madono!« odgovori kaludjer.

»Hoćeš li je braniti?«

»Protiv cijeloga svijeta!« klikne Astorre smiono.

»Tako valja«, potvrdi ona — »a imaš li poštenu namjeru? Ne ćeš li je odbaciti kao Dijanu? Ne varaš me i ne ćeš sirotu ludjakinju, kakvom me zovu, uvaliti u nesreću? Ne ćeš da mi dijete opet doživi sramotu? Ne ćeš tražiti ni izlike ni odgadjanja? Uvjerit ćeš oči moje i kao pobožan kršćanin i valjan plemić Antiopu smjesta odvesti pred oltar? Ne trebaš ni tražiti po-pa. Čuješ li mumljanje? Ondje eno kleči jedan«.

Ona otvori niska vrata, iza kojih je nekoliko strmih stepenica vodilo u kućnu kapelicu. Astorre baci pogled: pod glomaznim svodom molio se pred male-nim oltarom, pokraj drhtavog svijetla voštanica, boso-nog fratar, koji je na njega po dobi i stasu prilično nalikovao; imao je na sebi mantiju i uže svetoga Franje.

Držim, da je taj fratar ondje i baš u onaj čas morao po božanskoj providnosti klečati i moliti, da bi Astorra zadnji put natjerao u strah i opomenuo ga. Ali u njegovim zažarenim žilama obratio se lijek u otrov. Ugledavši utjelovljenje svoga manastirskoga

života, udje unj prkosni duh opačine i sigurnosti. »Skokom sam preskočio svoj prvi zavjet«, govoraše sâm sebi, smijući se — »i ograda se srušila poda mnom, zašto da ne skočim i preko drugoga? Sveci moji nisu marili za me, pa sam podlegao. Možda će da spase i zaštite grešnika!« Pobješnjeli čovjek pograbi Antiopu, te ju više ponese niz stube, nego što ju povede. Madona Olimpija, zbunivši se opet nakon kratkog trajanja svijesti, zalupi teška vrata za kaludjerom i svojim djetetom kao za uspjelom lovinom, uhvaćenim plijenom, te stane prisluškivati kroz ključanicu.

Što je ugledala, ne da se utvrditi. Po mišljenju pučanâ zaprijetio se Astorre fratru trgnutim mačem, pa ga prisilio na posluh. Ali to ne može biti, jer muž Astorre nije nikada opasao mača: Istini će biti podobnije, da je fratar nažalost bio rdjav monah, da je možda strpao pod mantiju istu onu kesu, koju je Astorre bio ponio, kad je pošao da za Dijanu kupi vjenčani prsten.

Ali da se je svećenik isprva opirao, da su se dva fratra uhvatila u koštac, da je teško svodovlje moralo gledati ružan prizor, sve to čitam sa iskrivljenog i zaprepaštenog lica madone Olimpije, koja je na vratima prisluškivala. Shvatila je, da se tamo događa nedjelo, da sama kao začetnica i sukrivac pada pod strogost zakona i da će joj se izdana porodica osvetiti, pa budući da se opet navršila godina, otkako joj je pogubljen muž, držala je, da će i njena luda glava biti izručena krvniku. Misléći da čuje korak Ezzelinov stade bježati i kričati: »U pomoć! Ubojice!«

Mučenica pohrli na trijem, pa na prozor, koji je gledao na uzano nutrašnje dvorište. »Sedlajte mazgu,

spremite nosiljku!» poviče, a služinčad ludjakinje stade se lagano i tromo dizati iz zakutka, gdje je kraj svjetiljke od bundeve pila, kockajući se. Dvostruka zapovijed morala se služinčadi pričiniti smiješnom, jer se mazgom izvozilo na selo, a nosiljkom u grad. Stari konjušar, koji je bio jedini odan nesretnoj gospodarici, osudila zabrinut dvije mazge i povede ih kroz kućna vrata na predvorje, što je ležalo na ulici pred palačom. On je donu Olimpiju već na mnogom bespuću pratio. Ostali su pošli sa nosiljkom, zbijajući neslane šale.

Ludjakinja zaboravi na svoje milo dijete zbog prejakog nagona za samoodržanjem, koji se javlja kod nesretnih ljudi. Na velikim stubama sastade se s Askanijem, koji je, ostavši bez vijesti i uznemiren, izašao, da nešto sazna.

»Što se dogodilo, sinjoro?» zapita naglo.

»Nesreća!» grakne ona kao gavran u lijetu, poče niz stube, uzjaši živinče i podbodavši ga bijesno petom, nestade u tmići.

Askanije pretraži tamne sobe sve do odaje Antiopine, rasvijetljene žiškom, što ga je bila ostavila madona Olimpija. Kako se po sobi ogledavao, otvore se vrata kućne kapelice, a dvije lijepe sablasti stanu se uspinjati iz dubine. Odvažni mladić zadržta. »Astorre, ti si se s njom vjenčao!» Zvučno ime ozvanjalo je jekom svodovlja kao trublja sudnjega dana. »A nosiš Dijanin prsten na ruci!»

Astorre ga strgne s prsta i baci.

Askanije pohrli prema otvorenom prozoru, kroz koji je prsten pao na ulicu. »Skotrljao se u pukotinu između dvije kamene ploče«, odazove se nečiji glas s ulice. Askanije ugleda turbane i gvozdene kacige.

Bili su to ljudi namjesnikovi, koji su baš započeli noćnu ophodnju. »Dodji gore, Abu-Muhamede, da ti kažem jednu riječ«, dozove Askanije, brzo se smislivši, bjelobrada starca, koji mu uljudno odvrati: »Tvoja mi je želja zapovijed«, pa iščezne sa dva Saracena i jednim Nijemcem pod velikim vratima palače.

Abu-Muhamed-al-Tabīb nije samo bio nad si-gurnošću ulice, nego bi zalazio i u kuće, da pohvata državne izdajnike ili što je već namjesnik tim imenom krstio. Car Fridrik dao ga je svome zetu, tiraninu, da namjesniku namakne tjelesnu stražu, te ostane toj straži na čelu u Padovi. Abu-Muhamed bio je otmena pojava i ugodan u saobraćaju. Imao je saučešća s porodicom, kojoj je člana vodio u tamnicu ili na stratište, te bi tješio tužne mudrim rečenicama arapskih pjesnika, lomatajući talijanskim jezikom. Iako je imao neku kiruršku spretnost i znanje, držim, da je nadimak »al Tabīb«, što će reći liječnik, dobio po nekim liječničkim običajima, kretnjama ruke, da osokoli, izričajima, da umiri, kao na primjer: »Ne boli«, »Proći će«, kako Galenovi učenici obično počinju bolnu operaciju. Ukratko, Abu-Muhamed postupao je u tragičkim slučajevima blago, te nije bio usprkos svoje stroge i nemile službe u Padovi nipošto omražen u doba, kad se događjala moja pripovijest. Kad je tiranin počeo da uživa u mučenju ljudskih tjelesa, u što ti, Cangrande, ne ćeš da vjeruješ, ostavi ga Abu-Muhamed, pa se povratio svome dobrotivom caru.

Na pragu odaje namigne Abu-Muhamed pratiocima, da sva trojica stanu. Lučonoša Nijemac, delija prkosna lica, ne ostade dugo na miru. On je po podne otpratio Germana do palače Vicedomina, gdje

mu je ovaj smijući se doviknuo: »Sada me ostavi! Ovdje ću da vjerim sestricu Dijanu s kaludjerom!« Vojak je poznavao setru svojega stotnika, bio je, šta više, potajno u nju i zaljubljen, u njezin visoki stas i poštene oči. Čim je opazio kaludjera, koga je istoga dana o podne konjem gurnuo na stranu, kad je malu i nježnu ženu uhvatio za ruku, ženu, koja mu se kraj velebne slike Dijanine činila lutkom, nasluti nevjeru, baci razbuktjelu buktinju o kameni pločnik, odakle ju jedan Saracen oprezno digne — i odjuri, da javi Germanu vjerolomstvo kaludjerovo.

Naslutivši namjeru Nijemca, zamoli Askanije Abu-Muhameda, da ga zaustavi. Ovaj se odupre. »Ne bih se pokorio«, reče blagim glasom — »makar mi dvatri momka zatukao. Koju drugu uslugu tražiš od mene, gospodaru? Zar da uapsim ovo dvoje krasnih mladenaca?«

»Astorre, hoće da naš rastave!« krikne Antiopa i potraži zaštitu u zagrljaju kaludjerovu. Učinivši opčinu pred oltarom, izgubila je s nevinošću duše ujedno i prirođenu odvažnost. Kaludjer, osokoljen i oduševljen svojom krivnjom, pokroči prema Saracenu i istrigne mu neopazice mač iz korica. »Oprezno, momče, da se ne porežeš«, opominjao ga je Saracen dobroćudno.

»Dozvoli, da ti razjasnim, Abu-Muhamede«, uzme objašnjavati Askanije — »ovaj mahnitac drug je moje mladosti, a dugo vremena bio je kaludjer Astorre, koga si bez sumnje vidjevao na ulicama padovanskim. Rodjeni otac riješio ga je prevarom manastirskih zavjeta i zaručio s neljubljenom ženom. Prije nekoliko sati izmijenio je s njom prsten, a sada ga vidiš kao supruga ove druge«.

»Zla kob!« sudio je Arapin blago.

»A prevarena je Dijana Pizzaguerra, sestra Germanova«, nastavi Askanije. »Ti ga poznaješ. Germano je vjeran drug i pouzdava se dugo u čovjeka, ali čim primijeti, da ga tko vara i za nos vuče, jurne mu krv u glavu i on ubija«.

»Ne može drugačije ni da bude!« potvrdi Abu-Muhamed. »Po majci je Nijemac, a Nijemci drže vjernost u cijeni«.

»Savjetuj me, Arapine. Ja znam samo jedan izlaz, jednu mogućnost spasenja. Iznesimo ovaj događaj pred namjesnika. Ezzelin neka sudi. Dotle će tvoji ljudi držati na oku kaludjera u njegovoj vlastitoj kuli. Ja ću pohrliti k ujaku. A ovu odvedi ti, Abu-Muhamede, k markgrofici Cunizzi, sestri namjesnikovoj, pobožnoj i prijaznoj domini, koja od nekoga vremena ovdje stoluje. Uzmi lijepu grešnicu! Ja je povjeravam tvojoj bijeloj bradi«.

»To možeš s punim pravom«, uvjeravao ga je Muhamed.

Antiopa obuhvati kaludjera, zajauknuvši još jadnije nego prvi put: »Hoće da me rastave s tobom! Ne daj me, Astorre, ni na jedan sat, ni na jedan čas! Ili ću poginuti!« Kaludjer podigne mač.

Zazirući od svakog nasilja, pogleda Askanije neodlučno Saracena. Ovaj je promatrao zagrljene očinskim pogledom. »Ne diraj u njih, neka se sjene grle!« reče mekim glasom, bilo što je kao mudrac držao život pričinom ili je mislio reći: priušti zaljubljenim lepirima blaženi čas, možda će ih Ezzelin sutra odsuditi na smrt!

Askanije doduše sumnjao je o bitnosti događaja, ali je s tim pristupačniji bio sadržini druge rečenice. Nesamo radi prirodjene mu lakomislenosti, nego i kao dobrohotan čovjekoljub skanjivao se Askanije, da rastavi zaljubljene.

»Astorre, prepoznaješ li me?« zapita.

»Bio si mi prijatelj«, odvrati ovaj.

»To sam ti još uvijek. Nemaš iskrenijega«.

»Ne odvajaj me od nje!« zavapi kaludjer tako ganutljivim glasom, da mu Askanije nije mogao odoljeti.

»Dobro dakle«, reče — »ostanite združeni, dok ne dodjete pred sud«. Nato stane nešto šaptati s Abu-Muhamedom.

Ovaj se približi kaludjeru, izvine mu polagano mač iz ruke, skidajući mu prst po prst s drška i zatakne ga u korice o bedru. Onda podje k prozoru, dade znak svojoj četi, a Saraceni pograbiše nosiljku madone Olimpije, koja je ostala u predvorju.

Uskom, tamnom ulicom pomicao se brzi bijeg: sprijeda Antiopa, koju su nosila četiri Saracena, a kraj nje kaludjer i Askanije, za njima čalme. Abu-Muhamed idjaše zadnji u povorci.

Povorka brzo prodje malim trgom pokraj rasvijetljene crkve. Ušavši u tamni nastavak ulice, sudari se s drugom u pratnji silne svjetine. Nastade žestoka prepirka. »Uklonite se Sposini!« kričalo je mnoštvo. Ministranti su nosili iz crkve dugačke svijeće, zaštićujući rukom razbuktjeli plamičak. Žuti sjaj svijeća rasvjetljivaše nagnutu nosiljku i srušeni odar. La Sposina bila je preminula nevjesta pučanka, koju su sprovodili do groba. Mrtva se ne ganu, te se dade

opet mirno položiti na odar. Sabrani puk ugleda kaludjera, koji je Antiopu rukama zakriljivao, jer je iskočila iz nosiljke, budući da su svi znali, da se kaludjer danas zaručio sa Dijanom Pizzaguerrom. Abu-Muhamed učini red. Bez daljnje nezgode stigoše do palače.

Astorra i Antiopu dočeka služinčad začudjenim i zbunjenim pogledima. Njih dvoje izgube se u vnatima palače, a da se nisu s Abu-Muhamedom i Askanijem ni oprostili. Ovaj se zamota u plašt i otprati još nekoliko koračaja Saracena, koji je obilazio oko kule, što ju je trebao čuvati, brojeći joj kapije i mjereći pogledom visinu njenih zidina.

»Kolikim je događajima bio ispunjen ovaj dan!« reče Askanije.

»Blažena noći«, odvrati Saracen, promatrajući zvjezdano nebo. Vječna svijetla, utjecala ona ili ne utjecala na našu sudbinu, kretala se po svojim tihim zakonima, dok nije mladi dan, sudnji i zadnji Astorrov i Antiopin zavitlao božanskom zubljom.

Urano jutro prisluškivao je tiranin sa svojim nećakom na mali presvođeni prozor svoje gradske kule, što se zbivalo dolje na trgu, kojim je vrvjelo uzrujano mnoštvo, mrmljajući i bučeći kao uzbibano more.

Jučerašnji sukob nosiljke s odrom i odatle nastala zabuna pročuli se munjevitom brzinom po cijelom gradu. Svi su se u snu i na javi bavili jedino kaludjerom i njegovom ženidbom: opaki čovjek iznevjerio se nesamo nebu nego eto i zemlji, izdavši svoju vjerenicu, odbacivši vjenčani prsten, u bjesomučno nagloj promjeni rasplamsale požude isprosio drugu

ženu, petnaestogodišnje djevojče, raspupali cvijet života, a iz razderane mantije poletjela nezasitna grabilica. No pravedni tiranin, ne obazirući se ni na čiji ugled, naložio je svojim Saracenima da čuvaju kuću, u kojoj se skrivao zločinac sa zločinkom; on će danas, domala, odmah, suditi opaćini dvaju patricijskih bića — jer je mlada grešnica Antiopa rođena Canossa — i nevinoj Dijani pribaviti pravo, a kreposnom, zlim primjerom svoga plemstva pozlijedjenom puku dobaciti kroz prozor krvave glave obaju krivaca.

Askanije morade namjesniku jučerašnji događaj ispriповjediti, dok je tiranin uzrujano mnoštvo pozorno promatrao. Nije ga ganula pripovijest, kako su se zaljubili, samo se časak zamislio, čuvši, kako se je prsten dokotrljao do Antiope, držeći to novim oblikom sudbine. — »Moram te pokuditi, što ih jučer nisi otrgao jedno od drugoga! Dobro si učinio, što si im postavio stražu! Zaruke s Dijanom i dalje pravno postoje. Mačem iznudjeni ili novcem kupljeni sakrament nema nikakove vrijednosti. Pop, koji se dao zastrašiti ili podmititi, zaslužuje vješala, a i visjet će, ako ga uhvatimo. Još jednom te pitam: zašto nisi rastavio malodobnoga od cnoga djeteta, zašto nisi silom istrkao mjesečnjaka iz naručja omamljene? Ti si je njemu prepustio! Sada su supruzi«.

Iza dobro prospavane noći postao je Askanije opet veseo i lakouman, te je s teškom mukom prikrivao smiješak. »Epikurejče!« prekori ga Ezzelin. Ali neće se stade umiljavati. »Sada je sve gotovo, strogi ujače. Ako događaj rasudiš u svom djelokrugu, onda je sve spašeno. Obje sam stranke pozvao pred tvoju sudačku stolicu, baš sada, za devet sati«. Prema njima stojeći

zvonik odbijao je upravo deveti sat. »Samo pregni svojom voljom, Ezzeline, i tvoja čvrsta, mudra ruka razriješit će čvor kao u šali. Ljubav je rasipna, a škrtost ne mari za čast. Zaljubljeni će kaludjer dobaciti bezočnom škrcu — što je po dubokom uvjerenju sviju nas taj časní Pizzaguerra — štogod zatraži. Germano će dakako trgnuti mač, ali ti ćeš mu naložiti, da ga opet turi u korice. Ta on je tvoj čovjek. Škrgutat će doduše zubima, ali će se pokoriti«.

Pitanje je«, reče Ezzelin — »da li imam pravo trzati kaludjra od mača mojega Germana. Smije li Astorre još živjeti? Može li sada da još živi, gdje je, zbacivši kaludjersku sandalu, izgazio i vitešku cipelu, a manastirski cantus firmus iznakazio u neskladnu prostačku pjesmu? Koliko je do mene, ne mislim skratiti život nepostojanom čovjeku i beznačajniku. Ali ne mogu ništa da poduzmem protiv njegove sudbine. Ako je Astorru sudjeno, da umre od mača Germanova, mogu doduše ovom zapovjediti, da ga spusti, ali će Astorre svejedno srnuti na nj. Znam ja to. Sâm sam iskusio«. I zadube se u duboke misli.

Askanije svrnu plaho pogledom na stranu. Dobro je poznavao užasni događaj.

Nekada je naime tiranin zauzeo tvrdjavu, a buntovnike, koji su je branili, odsudio da budu mačem pogubljeni. Posve običan plaćenik izvršavao je osudu. Najednom klekne na stratištu zoran mladac, da primi smrtni udarac. Lice se njegovo tiraninu neobično svídjelo. Ezzelinu se pričiní, kao da u mladiću prepoznaje crte svoga lica, pa zapita mladića za podrijetlo. Bio je sin žene, koju je Ezzelin u mladosti svojoj grešno ljubio. Stoga pomiluje osudjenoga. No mladić,

potaknut vlastitom radoznalošću i nenavidnim zadirivanjem onih, koji su kod ovoga klanja izgubili sinove ili rođake, nije mirovao, dok nije otkrio zagonetku svoga pomilovanja. Kažu, da je rođenu majku napao bodežom, te joj iznudio nemilu tajnu. Saznavši za nezakoniti svoj porod, otrovala mu se mladjahna duša. Iznova se zavjeri protiv tiranina, napade ga na ulici i bude od istoga plaćenika, koji je Ezzelinu slučajno prvi pohrlio u pomoć, i istim mačem sasječen.

Na čas je Ezzelin prikrio glavu desnicom, gledajući u duši propast svojega sina. Onda ju je polagano uzdigao i zapitao: »A što će biti s Dijanom?«

Askanije sažme ramenima. »Dijana se rodila pod zlosretnom zvijezdom. Dva je muža izgubila, jednoga joj otela Brenta, drugoga dražesnija žena. A pored toga ima škrtoga oca! Povući će se u samostan. Što joj drugo i preostaje?«

Sada se začuju dolje na trgu žamor, psovke, proklinjanje i prijetnje. »Ubijte kaludjera!« huckali su pojedini glasovi, ali kad su se htjeli sliti u sveopći krik, pretvori se srdžba puka iznenada u zadivljeni poklik čudjenja: »Ah, kako je lijepa!«

Tiranin i Askanije mogli su sa prozora udobno promatrati prizor: — Arapi na vitkim berberskim konjima, okruživali su kaludjera i ženu mu, koji su jašili na mazgama. Mlada gospodja Vicedomini bila je koprenom previjena. Ali kad se hiljadu pesnica podiglo protiv kaludjera, njezinog supruga, baci se ona strastveno pred njega. Nagla kretnja zaljubljene žene rastrga koprenu. Nesamo bajni čar lica i mladjahni uzrast nego i puni izražaj života, skladni osjećaj, dah života razoružase i općarase mnoštvo kao jučer ka-

ludjera, koji je sada, držeći se potpuno sigurnim i od sudbine zaštićenim, bez ikakve bojazni dolazio kao triumfator u naponu mladosti sa svojim toplim plijenom.

Ezzelin je promatrao ovu pobjedu ljepote gotovo prezirno. Sa učešćem svrati pogled prema drugom prizoru, koji se približavao drugom ulicom prema trgu pred kulom. Troje plemenitaša, kao Astorre i Antiopa opkoljeni brojnom pratnjom, trudili su se da prokrče sebi put kroz svjetinu. U sredini glava, kao snijeg bijela, časna spodoba starca Pizzaguerre. Njemu s lijeve strane Germano, koji se jučer strašno rasrdio, kad mu je njemački ratnik donio vijest o nevjeri, pa htio smjesta da osveti sestru, ali ga dostiže Saracen s pozivom, da Germano s ocem i sestrom sutra ujutro dodju u kulu pred namjesnikov sud. Nato je morao sestri odati kaludjerovo nedjelo, premda bi to radije učinio iza izvršene osvete, pa se divio njezinom miru. Dijana je sada jašila ocu s desne strane, nimalo nepromijenjena, tek što je široki zatiljak dublje pognula nego jučer, zadubena u teške misli.

Mnoštvo, koje bi ojadjenu i nepravедno napuštenu čas prije burnim urnebesom bilo pozdravilo, zadovolji se sada — još uvijek zaslijepljeno ljepotom Antiopinom, shvaćajući i u srcu odobravajući izdaju kaludjerovu — da pokunjenoj prišapne samilosno: »Sirotice jadna, vazda žrtvovana!«

Sada udjoše svih petero pred tiranina, koji je u posve praznoj dvorani sjedio na stolcu, što je nad podom bio uzdignut za dvije stepenice. Pred njim su stajali tužitelji i optuženici, jedni prema drugima: oba plemića de Pizzaguerra, nešto postrance velebni stas

Dijanin, a podalje s druge strane, držeći se usrdno za ruku, kaludjer i Antiopa, svi sa strahopočitanjem, dok se Askanije naslonio na visoki stolac Ezzelinov, kao da je u neku ruku htio sačuvati nepristranost i sredinu izmedju dva sudruga iz mladih dana.

«Gospode», uze riječ Ezzelin — »ne mislim vašu zadjevicu raspraviti kao državnu parnicu, prema kojoj je prekršena vjera isto što i izdaja, a izdaja opet uvreda veličanstva, nego kao laku porodičnu raspravu. Uistinu, Pizzaguerra, Vicedomini i Canossa diče se isto tako plemenitom krvlju kao i ja, samo što je uzvišnost careva mene postavila namjesnikom u ovim njegovim zemljama. Spomenuvši najvišu vlast, nagne Ezzelin glavu; otkriti je nije mogao, budući da je po antiknom običaju uvijek, pa i po vjetru i nevremenu išao gologlav, osim u boju, kad bi glavu zaštitio šljemom. »Tako čini dvanaest plemena jednu veliku porodicu, kojoj i ja pripadam po jednoj od svojih prababa. No vrlo smo se prorijedili zbog nesretne zaslijepljenosti i kažnjivog bunjenja pojedinaca izmedju nas protiv najviše svjetovne oblasti. Vjerujte mi dakle, da moramo po mogućnosti štedjeti one, koji su ostali u životu. U tom smislu nastojat ću da obuzdam osvetu porodice Pizzaguerra protiv Astorra Vicedomini, premda ju po naravi njezinoj držim opravdanom«. — Okrenuvši se prema trojici odvjetaka iz porodice Pizzaguerra, reče: »Ako s mojom blagošću niste sporazumni, onda čujte i razmislite jedno: prvi i glavni krivac glavom sam ja, Ezzelino da Romano. Da izvjesnoga dana nisam u izvjestan sat jurio na konju duž Brente, bila bi Dijana staležu svome primjereno udata, a ovaj ovdje čitao bi i sada svoj brevijar. Da

nisam izvjesnoga dana naložio svojoj njemačkoj kohorti, da dodje u odredjeni sat na pregledbu, ne bi moj Germano kaludjera u nezgodan čas posadio na konja, a ovaj bi ženi, koju sada drži za ruku... od svoga rdjavoga demona odredjeni — —«

«Od moga milostivoga demona!» radosno usklikne kaludjer.

«— od svoga demona dobačeni prsten opet s prsta skinuo. Zato mi, plemenita gospodo, budite skloni i pomozite mi, da riješim ovu zamršenu parnicu i da izgladim opreke; jer ako ostanete neumoljivi, morao bih i sebe, i to sebe u prvom redu, osuditi!»

Ovaj neobični govor nije starca Pizzaguerru ni pošto zabunio, a kad ga je tiranin oslovio: »Plemeniti gospodine, na vama je, da podignete tužbu«, odgovori starac kratkim i oskudnim govorom: »Svijetli gospodaru, Astorre Vicedomini vjerio se javno i po patricijskim običajima s mojom kćeri Dijanom. Iza toga razriješio je zaruke, a da se Dijana nije protiv njega ničim ogriješila. Bez razloga, protuzakonito, sablažnjujući crkvene uredbe. To je težak prekršaj i traži, ako ne krv, koju tvoje gospodstvo ne će da prolijeva, a ono barem tešku pokoru«, — pri tome je rukom učinio kretnju kramara, koji meće uteg za utegom na tezulju.

»Da se Dijana nije ogriješila?« ponovi tiranin. »Ja držim, da se je i te kako ogriješila. Nije li imala pred sobom ženu poremećena uma? A Dijana je grdila i tukla. Dijana je nagla i nerazborita, kad misli, da je povrijedjena u svom pravu«.

Dijana potvrdi glavom i reče: »Istinu govoriš, Ezzeline«.

»Pa u tome je i objašnjenje, zašto je Astorre od nje odvratio srce svoje: — ugledao je divljakinju«.

»Nipošto, gospodaru«, usprotivi se kaludjer, vrijedjajući ponovno izdanu ženu — »nisam gledao Dijanu, nego mило lice, koje je podnijelo udarac i sva mi se nutrina smilovala«.

Tiranin sažme ramenima, pa se nasmiješi. »Vidiš, Pizzaguerra, kaludjer nalikuje na skromno djevojče, koje je po prvi put srknulo jakoga vina, te se po tome i vlada. Ali mi smo stari i trijezni ljudi. Nastojmo, da se stvar izravna«.

Pizzaguerra odgovori: »Mnogo bih učinio tebi za volju, Ezzeline, poradi tvojih zasluga za Padovu. No može li se povrijedjena čast kuće drugačije osvetiti nego trgnutim mačem?« Tako govoraše otac Dijanin opisujući rukom otmenu kretnju, koja se međutim izrodila u kretnju, sličnu otvorenoj, kao za novcem ispruženoj ruci.

»Daj, Astorre!« reče namjesnik, što je moglo značiti: Pruži ruku! ili: Daj mu novaca i imutka!

»Gospodaru«, progovori kaludjer otvoreno, držeći se plemenito pred tiraninom — »ako me smatraš nepostojanim i bezumnim, ne zamjeram ti, jer mi se jaki Bog, koga nisam priznavao, jer nisam mogao znati za njega, osvetio svladavši me. Još me i sada goni kao vihor i baca mi kabanicu preko glave. Ako moram svoju sreću — kako je jadna ova riječ, kako siromašan jezik! — ako moram najuzvišenije u životu da životom svojim platim: ja to pojmim i ne nalazim cijenu pretjeranom. Ali ako smijem ostati u životu i s ovom živjeti, onda se ne ću cjenkati«. I nasmiješivši se sav blažen, doda: »Uzmi sav moj imutak, Pizzaguerra!«

»Gospodo«, odsiječe tiranin — »tutorstvo nad ovim rasipnim mladićem preuzimam ja. Pogadjajme se nas dva, Pizzaguerra! Čuo si: imam opsežnu punomoć. Što držiš o rudnicima porodice Vicedomini?«

Časni je starac šutio, ali stisnute su mu se oči krijesile kao dva dragulja.

»Uzmi i moje lovište bisera!« vikne Astorre, no Askanije se polagano spusti niz stepenice i začepi mu usta.

»Plemeniti Pizzaguerra«, stavi Ezzelin starca na kušnju — »uzmi rudnike. Znam, da ti je čast porodice sve, pa da ti se ničim ne može naplatiti, ali te poznajem i kao dobra Padovanca, koji će nešto pregorjeti i gradskom miru za ljubav«.

Starac je tvrdokorno šutio.

»Uzmi rudnike«, opet će Ezzelin.

»Rudnike i lovište?« zapita starac, kao da je nagluh.

»Rudnike rekoh, i ništa više. Oni donose na godinu više tisuća funti. Da više zatražiš, Pizzaguerra, bio bih se prevario u tebi, tako da bi se izvrgao ružnoj sumnji, da se cjenkaš o čast«.

Bojeći se tiranina i videći, da više ne može iznuditi, proguta škrtac svoju zlovolju i pruži kaludjeru suhu ruku. »Da pismeno uglavimo za slučaj smrti«, reče i izvadi iza pojasa pisaljku i bilježnicu, napiše drhtavim prstima ispravu »coram domino Azzolino« (u nazočnosti gospodara Ezzelina) i dade je kaludjeru na potpis. Zatim se nakloni pred namjesnikom, zamolivši ga, da oprosti, ako ne bude, kao jedan od dvanaestorice, zbog staračke slabosti prisustvovao kaludjerovom piru.

Germano je stajao kraj oca, gutajući bijes. Onda otkopča jednu od svojih ocalnih rukavica. Bio bi je kaludjeru bacio u lice, da mu tiranin nije snažnom kretnjom toga zabranio.

»Sinko, zar ćeš da narušiš javni mir?« opominjao ga je sada i stari Pizzaguerra. »Moja zadana riječ sadrži i zajamčuje ujedno i tvoju. Pokori se, da te ne prokunem i ne razbaštinim«, zaprijeti se starac.

Germano se nasmija. »Brinite se samo za svoje prljave poslove, oče!« dobaci mu prezirno. »Ali ni ti, Ezzeline, gospodaru Padove, ne smiješ mi toga braniti! To je pravo junaka i privatna stvar. Ako uskratim poslušnost caru i tebi, njegovom namjesniku, od-rubi mi glavu; ali me kraj svoje poznate pravednosti ne ćeš spriječiti, da zadavim ovoga kaludjera, koji mi je sestru prevario, a preda mnom je bio himben. Kad bi nevjera ostala nekažnjena, tko bi htio živjeti? Za kaludjera i za mene nema dosta mjesta na zemlji. To mora i sâm uvidjeti, kad opet dodje k svijesti«.

»Germano, ja sam tvoj vojskovođa«, reče odlučnim glasom Ezzelin. »Sutra će možda već zatrubiti bojna trublja. Ne smiješ stvarati slobodne odluke, jer tobom gospodari država«.

Germano ne odvrati ništa, nego samo pričvrsti rukavicu. »Slijepi pogani poznavali su nekada božanstvo, koje je osvećivalo pogaženu vjeru. To se zvonjavom zvona valjada nije promijenilo. Tom božanstvu preporučujem svoje pravo!« Tako reče i naglo podiže ruku.

»Onda je dobro«, nasmiješi se Ezzelin. »Večeras će se u palači Vicedomina proslaviti pir s krabuljama po starodrevnom običaju. Ja priredjujem tu svečanost,

te vas pozivam, Germano i Dijana! Bez oklopa, Germano, s kratkim mačem!»

»Okrutniče!« zastenje ratnik. »Hodite, oče! Kako možete produljivati prizor svoje sramote?« I potegne starca za sobom.

Videći Ezzelin pred svojim stolcem samo još Dijanu i mladence, zapita: »A ti, Dijana? Zar ne ćeš poći s ocem i bratom?«

»Ako dopustiš, gospodaru«, reče ona — »imala bih da se porazgovorim sa ženom Vicedomina. Pa i ne pogledavši kaludjera, upre čvrsti pogled u Antiopu.

Ova, kojoj ruku Astorre nije puštao, bila je pratila presudu Ezzelinovu mučnim, ali dubokim učešćem. Na čas se rumenjela zaljubljena žena, a na čas blijedjela, osjećajući se krivom i otkrivajući u smiješku i milosti Ezzelinovoj njegovo pravo mišljenje, kojem ju je — osuđivao. Onda je opet klicala kao dijete, koje utječe kazni. Čas se opet budila u njoj samosvijest mlade gospodarice, nove Vicedomini. Kad ju je Dijana oslovila, stade joj dobacivati plahe i neprijateljske poglede.

No Dijana se nije dala smesti. »Pogledaj ovamo, Antiopa!« reče. »Ovaj moj prst« — pri tome ga ispruži — »nosi prsten tvojega muža. To ne smiješ nikad zaboraviti. Nisam praznovjernija od drugih, ali na tvom mjestu bilo bi mi strašno pri duši! Teško si se o mene ogriješila, ali ću biti prema tebi dobra i blaga. Večeras ćeš slaviti pir s krabuljama, kako je običaj. Ja ću ti se ukazati. Stupi pred mene skrušeno i smjerno, pa mi skini prsten s ruke«.

Antiopa krikne prestrašeno i obujmi svoga muža. Osjećajući se sigurnom u njegovu naručju, progovori

uzrujano: »Ja da se ponizim? Što mi ti nalažeš, Astorre? Moja čast ujedno je i tvoja. Samo sam tvoje vlasništvo, kucaj tvojega srca, dah tvoj i duša tvoja. Ako je to tvoja volja i ako mi ti naložiš, pokorit ću se«.

Astorre prozbori Dijani, nježno mireći ženu svoju: »Ona će to učiniti. Neka te izmiri njena i moja poniznost! Budi mi noćas gostom i ostani kući mojoj naklonjena!« Tada se okrene prema Ezzelinu, zahvali mu sa strahopočitanjem za sud i milost, nakloni se, te odvede svoju ženu. Okrenuvši se na pragu prama Dijani, zapita je: »A u kakvoj ćeš maski k nama doći, da te prepoznamo i da ti iskažemo čast?«

Dijana se prezirno nasmiješi. I opet se obrati prama Antiopi: »Doći ću kao ona, po kojoj se zovem i koja uistinu jesam: netaknuta i djevičanska«. Onda opet naglasi: »Ne zaboravi, Antiopa: skrušeno i ponizno!«

»Dijana, misliš li pošteno? Nemaš li nikakvih tajnih namjera?« zapita tiranin u sumnji, kad se Piz-zaguerra našla sama pred njim.

»Ništa«, odgovori ona, izbjegavajući svako uvjeravanje.

»A što će biti s tobom, Dijana?« zapita on.

»Ezzeline«, odgovori ona ogorčeno — »pred tvojim je sudačkim prijestoljem prodao otac moj čast i osvetu svoga djeteta za nekoliko gromada kovina. Nisam vrijedna, da me grije sunce božje. Za ovakove je djevojke samostan!« I ostavi dvoranu.

»Neprisposdobivi ujače!« klicaše Askanije. »Ti si potvrdio brak najsretnijeg para u Padovi i pretvorio opasni događaj u dražesnu priču, kojom ću jednom kao častan starac zabavljati unučad kraj ognjišta«.

»Idilski moj nećaće!« naruga mu se tiranin. Onda pristupi k prozoru i pogleda na trg, gdje je još uvijek čekala svjetina u grozničavoj radoznalosti. Ezzelin je naime naložio, da zavadjene parce puste kući na stražnja vratašca.

»Padovanci!« progovori sada on grčkim glasom, a tisuće zamukoše kao grob. »Ja sam razmiricu ispitao. Bila je zamršena, a krivnja na obje strane podijeljena. Oprostio sam, jer sam svaki put blag, kadgod se ne dira u veličanstvo države. Večeras slave pir s krabuljama Astorre Vicedomini i Antiopa Cannossa. Ja, Ezzelin, priredjujem svečanost, pa vas pozivljem svekolike. Gostite se po miloj volji, ja plaćam. Gostionice i ulice su vam otvorene. Ali u palaču Vicedomini neka mi ne stupi nitko i neka joj ne učini ništa zla, jer tako mi desnice, stradat će! A sada se mirno razidjite svojim kućama, ako me ljubite!«

Začuje se neodredjeni žamor. Neko je vrijeme rominjao, a onda se razlio.

»Kako te ljube!« našali se Askanije — —

Dante zastade, a iza toga završi prilično brzo.

Dovršivši tiranin sudbenu raspravu, odjaši on o podne u jedan od svojih kaštela, gdje je nešto gradio. Htio je da se za vremena vrati u Padovu, da vidi Antiopu, kako će se pred Dijanom poniziti. Ali neočekivano i protiv volje zadrži se u onoj tvrdjavi, udaljenoj više milja od grada. Ondje ga stigne zaprašeni saracenski konjanik i izruči mu vlastoručno pismo carevo, na koje je trebao odmah da odgovori. Stvar je bila važna. Ezzelin je naime nedavno po noći napao carski zamak u pokrajini Ferrari, te ga zauzeo, a dvo-

ličnog carskog zapovjednika, nekog Sicilijanca, bacio u okove, jer je pronicavim svojim pogledom posumnjao na njega, da je izdajica. A sada je car tražio račun o Ezzelinovom razboritom, ali smionom presizanju u vladarska prava. Podupirući misaono čelo ljevicom, pisao je Ezzelin po pergameni, pri čemu ga je pisaljka navraćala s jedne stvari na drugu, pa na treću. Temeljito se zabavljao sa svojim uzvišenim tastom o mogućnostima i ciljevima skorašnje ili bar namjeravane vojne. Tako mu neopaženo prodje vrijeme. Istom kad je opet skočio na konja, razabra po pozna-
tom mu kretanju zvijezdâ — svijetlile su punim sjajem — da će u Padovu stići jedva prije ponoći. Ostavivši svoju pratnju daleko za sobom, jurio je brz kao sablast po noćnoj ravnici. Ali je pazio, kuda jaši, i oprezno obišao plitak jarak, preko kojega bi odvažni jahač drugom prilikom preskočio kao od šale: — htio je spriječiti, da sudbina ne bi zaprijetila njegovu putu i ždrijepca mu oborila. Onda je opet uzagrapce porurio, ali svijetla padovanskih svjetiljaka još nisu htjela da se jave.

Pred širokom gradskom kulom porodice Vicedomini, koja se u sutonu sve više crnila, bio je sjatio pijan svijet. Na dosta malenu trgu izmjenjivali se ras-kalašeni sa smiješnim prizorima. U stisci rasplamsala se divlja i bijesna razuzdanost, bahantska omama, kojoj su obijesni djaci velike škole pridodali elemenat rugla i šale.

Začula se oduljena kantilena poput litanije, kako ih seljaci rado pjevaju. Približavala se povorka starih i mladih seljaka iz jednog od mnogih sela, što su ih posjedovali Vicedomini. Stanujuć i daleko od grada,

nije taj siromašni puk ništa slušao o kaludjeru svrzi-mantiji, nego samo posve općenito načuo za ženidbu baštinika, pa se pred zoru zaputio s uobičajenim svadbenim darovima i stigao u grad iza dugoga putovanja po prašnoj cesti. Idući polagano po živahnu trgu, stiskali su se jedan uz drugoga, ovdje dječarac s uvoj-cima, gotovo još dijete sa saćem meda poput zlata žutim, tamo plaha, ponosna djevica brižno na rukama nošeci vrpčama urešeno meketavo janje. Svi su čeznuli, da dodju pred lice svoga novoga gospodara.

Pomalo su nestajali u presvodjenom trijemu, gdje su zapaljene buktinje desno i lijevo buktjele u gvozdenim karikama, da nadvladaju posljednji tračak danjega svijetla. Kao reditelj svečanosti, zapovijedao je na ulazu inače tako prijazni Askanije kreštavim i razdraženim glasom.

Obijest puka rasla je neprestano, pa kad najzad stadoše otmene krabulje dolaziti, gurali su ih, otimali služinčadi buktinje, gazili plamen po kamenom pločniku, odvajali plemkinje od njihovih muških pratilaca, zadirkujući požudno u njih, ne trebajući se bojati uboda mača, koji bi u svako drugo veće drskost smjesta kaznio.

Tako se borila visoka jedna žena u nošnji božice Dijane, nedaleko od ulaza u palaču, s klericima i dja-cima najnižega reda, koji su se sve bliže natiskivali oko nje. Jedan se dugonja stade razmetati svojim mitološkim znanjem. »Nisi ti Dijana«, govorio je kroz nos zaljubljenim glasom — »ti si druga. Prepoznajem te. Ovdje ti sjedi golubica!« i pokaza prstom na srebrni polumjesec nad čelom božice. Ali ova se nije umiljavala kao Afrodita, nego se žestila kao Artemida.

»U kraj, stoko!« 'dobaci im. »Ja sam djevičanska božica i zazirem od popova!« »Gur, gur!« gukao je dugonja, pružajući za njom koštunjave ruke, ali u isti mah krikne strahovito. Jaučući digne drznik ruku i pokaza ranu. Bila je skroz naskroz probijena i sva zakrvavljena: — razjarena je djevojka naime bila posegla rukom u lovački tobolac svoga brata, koji je kradom uzela i prebacila preko ledja te jednom od oštro zašiljenih strelica kaznila odurnu ruku napadačevu.

Taj prizor brzo bude potisnut isto tako okrutnim, iako nekrvavim prizorom. Dreka glazbe, sastojeci se od svih mogućih protuslovlja i reskih neskladnih glasova, slična bjesomučnoj svadji prokletih u paklu, prolazila je omamljenom i razveseljenom svjetinom. Izmet roda ljudskoga — džepokradice, svodnici, bludnice, prosjaci — puhali su u rogove, gudili, bubnjali, žviždali, pištali, blejali i roktali, okružujući jedan pustolovan par. Velika propala žena razrovane ljepote išla je ispod ruke s jednim pijanim kaludjerom u poderanoj mantiji. Bio je to otac Serapion, koji se poveo za primjerom Astorrovim i noću pobjegao iz ćelije, te se već nedjelju dana valjao po uličnom kalu. Pred rasvijetljenim doksatom, koji je izbijao iz potamljenog zida palače, zaustavi se čopor; tu se sada ona žena poče kreštavim glasom i kretnjom javnog izvikivača derati: »Gospodo, dajem vam na znanje i ravnanje: — domala će kaludjer Astorre počivati pokraj svoje žene Antiope!« Neobuzdan smijeh poprati ovo objavljenje.

Sada zazvoni sa uskog obluka na doksatu Gociolina lakrdijaška kapa i melankoličko se lice ukaže uličnjacima.

»Zamukni, dobra ženo!« ozva se lakrdijaš plačljivim glasom. »Vrijedjaš moj odgoj i moju stidljivost!«

»Neka te to ne smeta, dobri ludjače«, odvrati besramnica. »Što odličnici počinjaju, tome nadijevamo mi imena. Mi stavljamo natpise na ljekarske kutije«.

»Tako mi smrtnih mojih grijeha, to ćemo učiniti«, kreketao je Serapion. »Do ponoći ćemo pir brata moga samostanskoga zvoncima navještati i jasno oglašivati po svim padovanskim trgovima. Napred, stupaj!« i podiže голу nogu u sandali, iz dronjaka zamazane mantije.

Ova lakrdija, koju je mnoštvo burno pozdravljalo, odbi se o zidine tamne kule, kojoj su prozori i odaje ponajviše gledale na unutrašnje dvorište.

U tihoj, zaklonjenoj odaji oblačila je Sotta s drugim sobaricama Antiopu, dok je Astorre nepreglednu povorku gostiju primao na vrhu stepenica. Antiopa je gledala u bojažljive svoje oči, kako su se odražavale u srebrnom zrcalu, što ga je sa zavidnim licem držala druga sobarica drsko razgaljenim rukama.

Mlada žena šaputala je svojoj služavki, koja joj je plela kosu: »Sotta, ti uzrastom nalikuješ na mene: — promijeni sa mnom odjeću, ako me ljubiš. Podji, pa joj skini prsten s ruke! Ali skrušeno i ponizno! Pokloni se skrštenih ruku pred Pizzaguerrom kao najniža ropkinja! Padni na koljena! Valjaj se na tlu! Pogazi svu svoju čast! Samo joj uzmi prsten! Nagradit ću te kneževski!...« No kad je vidjela, da se Sotta skanjuje, stane ju gospodarica plačnim glasom moliti: »Uzmi i zadrži sav moj dragocjeni nakit!« A ovoj napasti tašta Sotta nije mogla odoljeti.

Pošto se Astorre na čas uklonio dužnostima gostoprimca, da posjeti svoju miljenicu, zateče u odaji

dvije žene, gdje se preodijevaju. Odmah se dosjeti. »Ne, Antiopo!« branio joj je on — »ovako ne smiješ da se izvučeš. Riječ zadanu valja održati. To zahtijevam od tvoje ljubavi. Šta više, ja ti to nalažem!« Poljubivši je u zatiljak, oduzme svojoj strogoj zapovijedi svaku oštrinu. U to ga odvede Askanije, koji je dohrlio, da mu kaže, kako kmetovi žele, da mu smjesta predadu svoje darove, kako bi još po noćnoj hladovini mogli da podju kući. Kad se Antiopa okrenula, da mužu vrati cjelov, poljubi zrak.

Sada naloži, da je brzo obuku. Čak i lakoumna Sotta se preplaši, ugledavši Antiopino blijedo lice u zrcalu. Ništa u njemu nije odavalo života osim straha u očima i sjaja stisnutih zubića. Crven potez, udarac od ruke Dijanine, još se razabirao na čelu.

Kada je bila obučena i nakićena, podiže se žena Astorrova s uzrujanim bilom, da su joj i sljepočnice kucale, ostavi sigurnu svoju odaju i projuri dvoranama, da potraži Dijanu. Gonila ju je odlučnost, što ju ulijeva strah. Naumila je, da se s povraćenim prstendom vrati k svojem mužu, i time mu uštedi prizor svoje pokore.

Domala razabrá medju krabuljama visoki stas božice lova, prepozna u njoj neprijateljicu, te podje za njom, koja je išla umjerenim korakom, a onda ostavivši glavnu dvoranu milostivo se izgubila u pokrajnu slabo rasvijetljenu i za polovicu nižu odaju. Kao da božica nije tražila javno poniženje nego skrušeno pokajanje srca.

Sada se u polutami prigne Antiopa pred Dijanom. »Daj mi prsten!« promrsi, pipajući po jakom prstu.

»Ponizno i skrušeno?« zapita Dijana.

»Kako bih drukčije, gospodarice?« govorila je nesretnica u vrućici. »No ti mi se rugaš, okrutnice! Savijaš prst i grčiš ga!«

Da li je Antiopa to sebi samo umišljala ili se Dijana doista htjela okrutno da našali? Kako je neznan tan zgrčen prst! Cangrande, ti si me prekorio, da sam nepravedan. Ne ću dakle da odlučim.

Samo još ovo imam da kažem: — Antiopa Vice-domini podigne sa zemlje vitko svoje tijelo i klikne, upiljivši plamene oči u strogi pogled Pizzaguerrin: »Dražiš li udatu ženu, djevojko?« Tada se opet sagne, nastojeći objeručke, da strgne prsten s ruke — kadno projuri kroz nju munja. Prepustivši Antiopi lijevicu, trgne osvetnica Dijana desnicom strelicu iz tobolca i ubi Antiopu. Ona se sruši najprije na lijevu, pa na desnu ruku, a onda se obrne, te ostane ležeći sa strelicom u zatiljku.

Pošto se kaludjer oprostio sa svojim ladanjskim gostima, pohiti natrag, da sa čeznućem potraži ženu, ali je zatekne obezdušenu. S prigušenim krikom baci se do nje, te joj izvuče strelicu iz vrata. Mlaz krvi probije. Astorre izgubi svijest.

Kad se probudio iz nesvijesti, stajao je Germano pred njim skrštenih ruku. »Jesi li ju ti ubio?« zapita kaludjer.

»Ja ne ubijam ženâ«, odvrati drugi turobno. »Moja je sestra potražila zadovoljštinu.«

Astorre stane rukom tražiti strelicu i napokon ju dohvati. Osovivši se jednim skokom, stane baratati zakrvavljenom strijelom kao mačem, te napadne druga iz mladih dana u slijepom bjesnilu. Ratnik se u prvi mah prepade crno obučene, blijede sablasti sa nakostrušenom kosom i strijelom u šaki.

On uzmače korak natrag. Izvukavši kratki mač, što ga je danas nosio, i njime stane odbijati strelicu, govoreći samilosno: »Vrati se u samostan, Astorre, kojega nisi nikada trebao ni ostaviti!«

U taj čas ugleda iznenada tiranina, gdje ulazi na vrata u pratnji sviju gosti, koji su davno iščekivanom gospodaru izašli ususret pred glavni ulaz u palaču.

Ezzelin ispruži desnicu, nalažući, da zavlada mir. Germano spusti mač sa strahopočitanjem pred vrhovnim svojim vojskovođjom. Tim trenutkom posluži se razbješnjeli kaludjer i zabije Germanu, koji je gledao prema Ezzelina, strijelu u prsa. Ali i sebi zada smrtonosni udarac, pogodjen mačem, što ga je ratnik mučevitom brzinom opet podigao.

Germano se bez ijedne riječi sruši. Kaludjer, kojega je Askanije podupirao, pokroči nesigurnim korakom do svoje žene i legne do nje, s ustima na ustima.

Svatovi su stajali oko mladenaca. Ezzelin promatraše smrt. Potom se spusti na jedno koljeno, pa zaklopi oči najprije Antiopi, onda Astorru. Noćnu tišinu probijala je neskladna dreka, koja je dopirala kroz otvoreni prozor. Iz tame se razabirale riječi: »Sada počiva kaludjer kraj žene svoje Antiope.« A smijeh zamnije u daljini — —

Dante ustade. »Odužio sam se za svoje mjesto kraj ognjišta, pa ću da potražim blaženstvo sna. Gospod mira bio s nama!« Tada se okrene i podje kroz vrata, koja mu je paž otvorio.

Pogledi svih prisutnih pratili su ga, dok se polagano uspinjao buktinjama rasvjetljenim stubištem.

